

“Biz Büyük Bir Aileyiz”: Türkiye’de Devlet Söyleminde ‘Makbul’ Kadınlık ve Aile

Burcu Şenel, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü, e-posta: busenel@gmail.com

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de devlet söyleminde ailenin ve aile içinde tanımlanan ‘makbul’ kadınlığın inşasına odaklanıyor. Türkiye’de aile-kadın ilişkisine dair politikaların yürütüldüğü başat kurum olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nı (ASPB) merkeze alıyor ve ASPB üzerinden Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) son iki dönemi ağırlıklı olmak üzere, kadınlara ve aileye yönelik söylemleri ve politikalarını çalışmanın çerçevesi kapsamında ortaya koymayı amaçlıyor. Çalışmada analiz için, kadınlık ve aileye dönük anlamların üretilme ve sabitleme sürecini bütünlüklü şekilde analiz etmeyi sağlayacak; iktidar, hegemonya, ideoloji gibi kavramlar çerçevesinde, tahakkümün söylem aracılığıyla yeniden üretilmesine odaklanan eleştirel söylem çözümlemesi kullanılıyor. Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımları içinde toplumsal cinsiyeti temel unsurlardan biri olarak gören, analizi çoklu metotlarla örerken bir konu/durum/kavramın tarihsel bağlam içerisindeki inşasını tarihsel izlekle ortaya koymaya çalışan Ruth Wodak’ın “tarihsel yaklaşım”ına yaslanılıyor. Bu bağlamda öncelikle, ASPB’nin internet sitesi merkeze alınıyor ve aile ve kadına dair politikalarda öne çıkan temaları belirlemek için site görsel-betimsel bir yaklaşımla inceleniyor. İkinci olarak tekrarlayan temaların bir araya geldiği ve farklı alt temalarla birleşerek konuyu derinlikli şekilde tartışmaya açtığı düşünülen, Aile ve Sosyal Politikalar Eski Bakanı Sema Ramazanoğlu’nun “8 Mart Dünya Kadınlar Günü Mesajı”nın eleştirel söylem çözümlemesi gerçekleştiriliyor. Sonuç olarak, kadınların ikincilleştirilmesine neden olan ve bununla mücadelede atılabilecek adımlara dair çıkarım yapılması hedefleniyor.

Anahtar Sözcükler: Aile, kadınlık, eleştirel söylem çözümlemesi, AKP, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

“We are a Big Family”: The ‘Ideal’ Womanhood and Family in State Discourse in Turkey

Abstract

This study focuses on the construction of family and the ‘ideal’ womanhood identified within family in state discourse in Turkey. In relation, taking The Ministry of Family and Social Policies (MFSP) in focus, it aims to put forth the discourses and policies about women and family, circulated and implemented by Justice and Development Party (JDP) through concentrating one specially the latest two years of its rule within the limits of

this study. As for methodology, taking the concepts such as power, hegemony, ideology as starting point and focusing on how the dominance is reproduced by discourse, critical discourse analysis is used with the idea that it provides necessary steps to analyze the process of constructing and fixing meaning in relation to womanhood and family. Being the gender sensitive one within critical discourse analysis approaches and aiming to reveal the construction of a topic/situation/concept within the historical path through weaving the analysis with multiple methods, Ruth Wodak's "historical approach" is chosen as the guide for analysis. Within this framework, internet website of MFSP is put in focus and analyzed with a visual-descriptive approach in order to find out the prominent themes in woman and family policies of MFSP. Afterwards, the previous minister of MFSP, Sema Razamanoğlu's "8 March - International Women's Day Message", which is thought to bring together the themes found out and put forth sub-themes providing deeper discussion, is analyzed through critical discourse analysis. In conclusion, the steps subordinating women and the possible paths that can be opened to put up against them are evaluated.

Keywords: Family, womanhood, critical discourse analysis, JDP, The Ministry of Family and Social Policies.

Giriş

Bu çalışmada, Türkiye'de devlet söyleminde ailenin ve aile içinde tanımlanan 'makbul' kadınlığın inşasını incelemeye çalışıyorum. Bunun için, Türkiye'de aile-kadın ilişkisine dair politikaların yürütüldüğü başat kurum olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı (ASPB) merkeze alıyorum. İleride ayrıntılı değineceğim gibi ASPB, 2011 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı yerine kurulmuş; feministlerin/kadın örgütlerinin tüm itirazlarına rağmen gerçekleşen bu süreç sonunda 'kadın'ın adı bakanlığın adından kaldırılarak, bakanlık 'aile' bakanlığına dönüştürülmüştü. Bu bağlamda çalışmada, ASPB'yi merkeze alarak, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) dört dönemlik iktidarı boyunca (2002-2007, 2007-2011, 2011-2015, 2015-), son iki dönem ağırlıklı olmak üzere, kadınlara ve aileye yönelik politikalarını ve uygulamalarını çalışmanın çerçevesi kapsamında ortaya koymayı amaçlıyorum. Çıkarmaya çalışacağım tarihsel izlekle AKP'nin kadına/toplumsal cinsiyete yönelik politikalarının dönüşümüne dair çıkarımlar yapmayı hedefliyorum. Böyle bir çalışmanın sonuç olarak, kadınların ikincilleştirilmesine neden olan ve bununla mücadelede atılabilecek adımlara dair fikir verebileceğini düşünüyorum.

Bu noktada, neden AKP değil de devlet söylemi ifadesini tercih ettiğime değinmek önemli görünüyor. Sayısal veriler bize AKP döneminde kadınlara dönük hak ihlallerinin gittikçe yükselmekte olduğunu ve artan şiddet olgusunu açıkça ortaya koyuyor.¹

Diğer yandan, kadınların ikincilleştirilmeleri, özünde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyetçilik, sadece AKP dönemine özgü değil. Bu durumun, hükümetlerden bağımsız olarak, 'erkek-devlet'in bir yansıması ve AKP'yi aşan çizgide bir devlet politikası olduğunu söylemek gerekiyor. İlerleyen bölümlerde ele alacağım gibi, Kemalist modernleşme sürecinden itibaren kadınların aslında her daim birer öznenen ziyade, 'hakkında konuşulanlar' olarak çizildiğini görüyoruz. AKP dönemine geldiğimizde ise, tarihsel izlekte farklılaşmaya başlayan şey, partinin politikalarının ideolojik arkaplanını oluşturan neoliberal muhafazakârlığın, kadınların yaşamlarını bir yandan iyileştirir görünürken, aslında sırtlarına daha fazla yük bindirmesi olarak beliriyor. Bu bağlamda çalışmada ASPB özelinde AKP'yi merkeze alırken, bu çalışmanın amacını aşsa da makro düzeyde kapitalizm-patriyarka ilişkisine dair de çıkarımlar yapılabileceğini düşünüyorum.

Kadınlık ve ailenin tanımlanma ve onlara yüklenen anlamların sabitlenme sürecini merkeze aldığım çalışmada analizi, bunu tüm yönleriyle analiz etmemi sağlayacağını düşündüğüm eleştirel söylem çözümlemesiyle gerçekleştiriyorum. İktidar, hegemonya, ideoloji gibi kavramlar çerçevesinde tahakkümün söylem aracılığıyla yeniden üretilmesine odaklanan eleştirel söylem çözümlemesi, dil içinde/üzerinde kurulan güç ilişkilerini merkeze alıyor ve bunların inşa sürecini ortaya koymaya çalışıyor. Eleştirel söylem çözümlemesi içinde toplumsal cinsiyeti temel unsurlardan biri olarak gören, analizini çoklu yöntem ve metotlarla öreerek bir konu/durum/kavramın tarihsel bağlam içerisindeki inşasını tarihsel izlekle ortaya koymaya çalışan Ruth Wodak'ın "tarihsel yaklaşım"ı, bu çalışmanın yaslandığı eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımını oluşturuyor.

Wodak'ın çok yönlü yaklaşımını rehber edindiğim çalışmada, öncelikle ASPB'nin internet sitesini merkeze aldım; aile ve kadına dair politikalarda öne çıkan temaları belirlemek için siteyi görsel-betimsel bir yaklaşımla incelemeye çalıştım. İkinci olarak, tekrarlayan temaların bir araya geldiğini ve farklı alt temalarla birleşerek konuyu derinlikli şekilde tartışmaya açtığını düşündüğüm, Aile ve Sosyal Politikalar Eski Bakanı Sema Ramazanoğlu'nun "8 Mart Dünya Kadınlar Günü Mesajı"nın eleştirel söylem çözümlemesini gerçekleştirdim.² Bu çözümlemede öne çıkan temaların kesiştikleri/birbirleriyle ilişkilendikleri unsurları, tarihsel bağlam içerisinde çok yönlü inceleyebilmek için de, ASPB'nin Facebook sayfası, çeşitli haber metinleri, AKP'nin parti/seçim programları, yasalar/kararlar, hiyerarşinin farklı basamaklarından AKP'lilerin açıklamaları, bakanlık tarafından yapılan açıklamalar, bakanın kendi açıklamaları gibi farklı mecralardan yararlandım.

Bu çerçevede, sonraki bölümlerde ilk olarak kuramsal ve tarihsel çerçeveye yer

vereceğim. Analize temel oluşturacak kuramsal çerçevede, öncelikle ideoloji ve söylem ilişkisi ile eleştirel söylem çözümlemesi literatürüne ve çalışmanın yöntemine odaklanacağım. Oradan aile tartışmasına geçecek, Türkiye’de ailenin seyrini ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın tarihini ele alacağım. Üçüncü bölümü analiz oluşturacak. İki başlık altında öreceğim analizin ilk bölümünde ASPB’nin sitesine odaklanacağım. İkinci bölümde, Aile ve Sosyal Politikalar Eski Bakanı Sema Ramazanoğlu’nun “8 Mart Dünya Kadınlar Günü” mesajının eleştirel söylem çözümlemesini gerçekleştireceğim. Son olarak, çalışma boyunca ortaya koyduğum unsurlar üzerinden, AKP’nin ‘makbul’ aile ve bu ailenin merkezine konumlandığı ‘makbul’ kadınlık tanımının kurulduğu söyleme ve bu söylemin oluştuğu/oluşturduğu bağlama dair çıkarımlara yer vereceğim.

Kuramsal Çerçeve – Yöntem

İdeoloji ve Söylem İlişkisine Bakmak – Söylemi Çözümlemek

Michel Foucault (1992), *Hapishanenin Doğuşu* kitabında okuru, disiplin toplumlari ve modern dönemin denetim toplumu arasındaki ilişkiyi bir hapishane örneği üzerinden irdelemeye çağırır. Jeremy Bentham’ın tasarladığı *panoptikon*, halka biçimli bir binadır; ortasında büyük bir avlu bulunur, avlunun ortasında ise bir kule vardır. Bu halka biçimindeki bina küçük hücrelere bölünmüştür; içindeki mahkûmlarla hücreler, biri içeri bakan ve kuleden bakanın görmesini sağlayan, diğeri de dışarı bakan ve ışığın içeriye girmesini sağlayan şekilde düzenlenmiştir. Hücrelerdeki her şey, kuledeki gözetmenin bakışına açıktır. Merkezi iktidar oradadır; ama görülemez, varlığı bilinemez. Hücrelerdeki, gözetleme kulesindekiler tarafından izlenip izlenmediklerine emin olamazlar; sürekli görüldüklerini düşünerek her an gözetim altındaymış gibi davranmak durumunda kalırlar. Kişilere sürekli izlendikleri izlenimini veren bu yapı, Foucault’nun bakışında mimari bir yapıdan fazlasını söyler. İnsanların her zaman her koşulda kontrol edildikleri hissini içselleştirilmesini yansıtır; bu şekilde güç/iktidar, bir kişi ya da merkezle özdeşleşmekten uzaklaşmaya başlar; itaat etme ise zorlama olmaksızın gerçekleşmeye evrilir. Ortaçağ devletlerinde/ imparatorluklarında tek bir yöneticinin/kralın ve onun gücünü çevreleyen Tanrı’nın himayesinde yükselen merkezi iktidarın, muktedire ve yasalarına karşı gelenleri, özellikle bedensel bir takım uygulamalarla cezalandırdığı, baskı ve cezayla caydırma politikaları dönüşmeye başlamıştır.

17. yüzyıldan itibaren, sanayi devriminin yükselişi, kapitalist toplumların gelişmeye başlaması, Fransız Devrimiyle perçinlenen ulus-devletlerin gelişimiyle birlikte yükselmeye başlayan modern devletlerde zorlama/baskıyla bedenleri

terbiye etmeye çalışan eski iktidar anlayışı yerini, “yönetimsel bir akılsallığa” bırakmıştır (Dardot ve Laval, 2012: 9). Foucault’nun 1978-79 yıllarında Collège de France’ta verdiği derslerde temellenen *Biyopolitikanın Doğuşu* çalışmasında anlattığı *yönetimsellik*, insanların tutumlarını yönlendirmeye/yönetmeye yönelik etkinliklerin çeşitli biçimlerini belirtirken; yönetimin salt disiplinle işleyemediği, bireylerin kendilerini bu doğrultuda yönetecek rızalarına ihtiyaç duyulması kilit önemdedir (Dardot ve Laval, 2012: 9). Yönetmek, “hükmetmek”le, “emretmek”le, “yasa koymak”la aynı şey değildir (Foucault, 2013: 101); özgürlüğü gerektirir; bireylere bırakılan özgürlük alanına etkide bulunmaktadır. Biyoiktidara geçiş sürecine işaret eden bu yaklaşımda Foucault (2002: 247), egemen iktidara nüfuz eden, onunla iç içe geçerek onu değiştiren bu yeni iktidar kavrayışının, “yaşa’t’ma ve ölüme ‘bırakma’” hakkı/iktidarı temelinde şekillendiğini söyler. Egemen iktidarla biyoiktidarın birleştiği bu süreçte, iktidarın temel nesnesini yaşam ve beden oluşturur. Bir yandan salgınlar, kıtlık gibi sorunlar ortaya çıkarken, öte yandan da teknoloji ve sanayi gelişmekte, bilimsel ve tıbbi bilgi artmaktadır. Zenginlikler, mallar ve başka bireyler üretme makinesi olarak görülebilecek nüfus, burada iktidarın merkezinde bulunur. Bu şekilde önem kazanan doğum ve ölüm oranları, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar Foucault’ya göre *düzenleyici denetim* yoluyla sarmalanır ve bu nüfusun *biyo-politikasıdır* (Foucault 2012b: 99). Sonuç olarak, okullarda, atölyelerde şekillenen “bedenin terbiyesi, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkârlığının koşut gelişmesine dönük *disiplinlere*” işaret eden, insan bedeninin *anatomo-politikası* ve sağlığın, doğurganlığın, özünde nüfusun denetlenmesi *biyo-politikayla* iç içe bir *biyoiktidar* çağı başlamıştır (Foucault 2012b: 99-100).

Bu şekilde bir yandan baskıya dayanan, fakat rızanın üretimi ve ikna yoluyla yönetme ve yönlendirmenin işleme süreci, *hegemonya* kavramını akla getirir. Hegemonya, egemenin ideolojisini ve kendi çıkarını, uzlaşmış ve evrensel çıkarmış gibi göstermesi ve ona tâbi olanların kendi çıkarının gerçekleştiği yanılışına sahip olmasına işaret eder. Peki, rızanın üretilmesi/içselleştirilmesi sürecinde, tâbi sınıflarla egemen olanlar arasında, bu ortak çıkarın tanımlanması; egemen sınıfların çıkarlarının, evrensel/genel çıkar olarak sunulmasının araçları nelerdir? Bu süreçte temel tartışma, kişilerin/şeylerin tanımlanması ve anlamları donatılması sürecinde düğümlenir. Anlamlar arasındaki egemenlik savaşında, anlamların/tanımların sabitlenmesinin aracını dil oluşturur. Dilin yapıtaşlarını oluşturan sözcükler, V. N. Voloşinov’un (2001: 61) belirttiği gibi, “insanlar arasındaki her edimde ya da bağlantıda işin içindedir, ... ideolojik değiş tokuşlarda, gündelik hayatın tesadüfi karşılaşmalarında, siyasi ilişkilerde vb. toplumsal ilişkinin tüm alanlarından akıp geçen sayısız ideolojik seyir, sözcüğe damgasını vurur”. Diğer yandan sözcükler tek başlarına anlam

üretmez; anlamın üretimi bu sözcüklerin hangi bağlamda, ne zaman, kime yönelik kullanıldığı ve ne şekilde alımlandığı gibi karşılıklı etkileşimden oluşan *diyalojik* bir süreci içerisinde barındırır. Anlamın dil içinde bu şekilde hareket etmesi ve sabitleme mücadelesi *söyleme* işaret eder.

İnsanların farklı toplumsal kategoriler içerisinde ve etrafında özne kılınmalarından başlayarak, başat ideolojik tanımların ve temsillerin kurulması, dolaşıma sokulması ve yeniden üretilmesinde söylem temel öneme sahiptir. Dolayısıyla aslında “ideoloji ‘dil’le değil, ‘söylem’le ilgili bir meseledir”; “sözcükleri ideolojik yapan asıl şey, hizmet ettikleri iktidar çıkarları ve yarattıkları siyasal etkilerdir” (Eagleton, 1996: 28-29). Bu anlamda söylemin kendisi bir iktidardır, iktidarın etkisinin olmadığı bir söylemdense bahsedilemez; “iktidar, söylemlerin içine kazınmıştır” (Purvis ve Hunt, 1993: 25). Söylem, iktidarı ise değindiğim şekilde anlamın/bilginin/hakikatin üretilmesi aracılığıyla sağlar. Diğer yandan Foucault’ya (2012a: 176) göre iktidar ilişkileri güç ilişkileridir ve sabit değildir; her zaman tersine dönebilen çatışmalardır. Dolayısıyla onu dolaşıma sokan söylem de bir mücadele alanıdır. Teun van Dijk’in (2010: 28) belirttiği gibi, “söylemi kontrol ettiğiniz anda insanların zihinsel modellerini de kontrol etme yetisine sahip olursunuz. Ve insanların zihinsel modellerini kontrol ettiğiniz anda, dolaylı bir şekilde tutumları ve ideolojileri de kontrol edersiniz. İktidar ve iktidarın suistimal edilme şekli, toplum içerisinde, bu şekilde yeniden üretilir”.

Bu çalışmanın yöntemini oluşturan eleştirel söylem çözümlemesi de, dil içinde kurulan farklı iktidar/güç ilişkilerinin kurulma süreçlerine ilişkin bir analiz yöntemidir (İnal, 1996: 107). İktidar, hegemonya, ideoloji gibi kavramlar çerçevesinde “toplumsal tahakkümün söylemsel kuruluşunu inceler”, “toplumsal iktidarın dilsel pratikler aracılığıyla nasıl gerçekleştiğini göstermeye çalışır” (Sancar, 2014: 138). Bunu yaparken, sadece dilin yarattığı anlamlar üzerinde duran biçimsel incelemelerden farklı olarak, söylemin *bağlamsallığını* odak alır; bir söylemsel ifade hangi kurallara göre belirlenirden ziyade, başka söylemsel ifadeler yerine neden bir ifadenin ortaya çıktığı sorusunun peşine düşer (Sancar, 2014: 114). Çalışmanın odağını oluşturan, devletin baskı ve ideolojik aygıtlarının kesişiminde görülebilecek hükümete bağlı bir bakanlığın, internet sitesi başta olmak üzere, farklı mecralarda ve farklı araçlarla dolaşıma soktuğu söylem, devletin resmi söyleminin parçasıdır ve eklemlediği söylemleri bu ideolojik bakış içerisinde eritir ve kapatır. Eleştirel söylem çözümlemesi bu kapanmaları; çalışmanın merkezine alınan yazılı metni/konuşma metnini ören sözcükler, cümleler, varsa seçilen başlıklar, kullanılan görseller, bunların birbirine bağlandığı nedensellik ve içerisine oturtulduğu bağlam çerçevesinde

çözümlemeyi amaçlar. Dolayısıyla söz konusu metnin çözümlenmesi, hem bağlamı hem de metnin içinde barındırdığı öğelerin analizini içerir.

Eleştirel söylem çözümlemesinin tarihsel gelişimine baktığımızda, 1960'larda yapısalcılığın ve göstergebilimsel analizlerin ortaya çıkışını takiben dil ve anlambilim üzerine tartışmaların yükselmeye başladığı söylenebilir. Daha çok yapısal unsurlara odaklandığı ve betimlemeye dayandığı söylenebilecek bu analizlerin eleştirellik kazanması ise Marksizm, psikanaliz ve postyapısalcılığın gelişmesiyle el ele gitmiştir ve başat ilkelerinin belirlenmesinde Frankfurt Okulu'nun eleştirel mirası etkili olmuştur. 1970'ler, eleştirel dilbilim çalışmalarının gelişmesini beraberinde getirdi; metin odaklı dilbilim çalışmalarından dillerin çeşitliliği, iletişimsel yapıları, dönüşümü gibi unsurların toplumsal düzlemde ele alınarak, biçimsel incelemelerin bir adım öteye çekilme çabası öne çıkmaya başladı (Wodak, 2001a: 5). Eleştirel dilbilim çalışmaları üzerinde yükselen; fakat iktidar, ideoloji, hegemonya, tahakküm gibi kavram setleriyle toplumsal/siyasal *bağlamın* çözümlenmesini ve salt tespitin ötesine geçerek, pratikte dönüşümü gerçekleştirilmesine dair söz üretme çabasıyla dilbiliminden farklılaşan eleştirel söylem çözümlemesi kavramının ve çalışmalarının öne çıkması ise 1990'lı yıllarda oldu (Wodak, 2001a: 5). 1991 yılında Amsterdam'da bir sempozyum için bir araya gelen Teun van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo van Leeuwen ve Ruth Wodak, yürüttükleri tartışmalar ve bunu takip eden yayınlarıyla Eleştirel Söylem Çözümlemesi çalışmalarının adını koyarak temelini attılar (Wodak, 2001a: 4). Günümüzde eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle yapılan çalışmalara baktığımızda daha çok, haber metinlerinin analizinde başvurulan van Dijk ve Fairclough'un adının öne çıktığını görüyoruz. Bunun yanında, benzer dönemde ve yöntemin geliştirildiği ekip içerisinde, hem dilbilim hem de eleştirel söylem çözümlemesi literatürüne önemli katkılar sunmuş Ruth Wodak'ın adı gerilerde kalmış görünüyor. Bunun nedenlerine dair spekülasyon olmakla birlikte, benim bu çalışmada analiz yöntemine başvurduğum Wodak'ın duruşunda ve metodolojik yaklaşımında temellenerek onu diğerlerinden ayırdığını düşündüğüm birkaç etkene sonraki bölümde değinmek istiyorum.

Eleştirel Söylem Çözümlemesinde "Tarihsel Yaklaşım"

Ruth Wodak, öncelikle bir feminist dilbilimci ve dilbilim çalışmalarına feminist bakışı ve eleştiriyi getiren önemli isimlerden biri. Dil ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerine çalışan Wodak, biyolojik farklılıkları/maddi yapıları akılda tutarak, toplumsal olarak çizilen ve donatılan kadınlık ve erkekliğin inşasında dilin ve dolaşıma sokulan söylemin nasıl iş gördüğünü anlamaya çalışıyor (Wodak, 1997:

4). Toplumsal cinsiyet ikiliğinin farklı tarihsel dönemlerde neye işaret ettiği, nasıl inşa edildiği ve dönüştüğü sorularının peşine düşüyor ve dil aracılığıyla kadınların ikincilleştirilmesi-erkek egemenliğini kuran ideolojik hattın söylemsel çözümlemesine girişiyor. Feministlerin ve feminist dilbilimcilerin söylediği gibi, Wodak (1997: 10) öncelikle dilin kendisini erkek egemen yapıların sembolik yansıması ve patriyarkal toplumlarda kadınların ikincilleştirilmesinin bir aracı olduğunu söylüyor. Yasaları yapan, yöneten, ekonomik, politik ve toplumsal olana yön verebilen erkekler, aynı zamanda dilin semantik içeriğine etki ediyor. Diğer yandan bu noktada Wodak'ın toplumsal cinsiyet ikiliğinin kendisini de sorunsallaştırdığını, farklı kadınlık/erkeklikleri tartışmaya kapı araladığını ve bunu yaparken etnisite, din, sınıf, yaş gibi farklı değişkenlerle kesişimselliği içerisinde analizi farklı katmanlarda yürüttüğünü vurgulamak önem taşıyor. Buraya kadar değindiğim izlekte bir feminist dilbilimci olarak Wodak, öncelikle toplumsal cinsiyeti bir analiz kategorisi olarak öne çıkarması bakımından diğer söylem çözümlemesi yaklaşımlarından farklılaşıyor. Diğer yandan, hem kadın kimliği, hem de dilbilimine getirdiği eleştirel yaklaşımla, (diğer pek çok kadın akademisyen gibi) Wodak'ın adının eril dilin ve bakışın etkisinin azımsanamayacağı bilim/akademi dünyasında, aynı dönemde benzer katkılarla, birlikte geliştirdikleri eleştirel söylem çözümlemesi çalışmalarında van Dijk ve Fairclough gibi isimlerin gerisinde kalmış olabileceği ister istemez akla geliyor.

Wodak'ı diğerlerinden ayıran temel başka bir unsur ise Wodak'ın analiz yönteminde düğümlendiğini düşünüyorum. "Tarihsel yaklaşım" olarak anılan Wodak'ın eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı, odaklandığı söylemlerin tarih içerisinde nasıl örüldüğü ve dönüştüğüne dair tarihsel izlek sunmaya çalışıyor (Wodak, 2001b: 65). Temel derdini, bir kavramın/kişinin/grubun bir mecrada nasıl temsil edildiğinden ziyade, farklı teknikleri/mecraları bütünleştirerek gerçekleştirilen bir analizle, odaklanılan unsurun tarih içerisinde nasıl kurulduğunu incelemek oluşturuyor. Wodak bunu yaparken, ikiliklerin/aynılıkların-farklılıkların düzlemindense, insanın gerçekleştiği tarihsel bağlama ve dönüşüme odaklanıyor. Örneğin kadınlığa dair bir söylemsel çözümlemeye giriştiğinde, onu erkekler/erkeklikle olan farkları/benzerlikleri temelinde ele almıyor; ikilikleri aşmaya çalışıyor, aynı zamanda farklı kadınlıkları tartışmaya açıyor. Bu analiz bize hem tarihsel momentlerdeki dönüşümü, hem de odaklanılan unsurun bu tarihsel izlekteki dönüşümünü izlemeye kapı aralıyor. Tüm bunları yaparken Wodak, söylemsel pratiklerle eylem arasında bir diyalektik ilişki olduğu düşüncesinden hareket ederek, söylem analizinin sonucunda esas olarak eylem ve çözüm önerileri yükseltmeyi amaçlıyor.

Böyle bir iddiayla yola çıkan tarihsel yaklaşımın öncelikle belirli dilsel unsurlardan

ziyade, problem odaklı bir analizi amaçladığını ve bunun ancak teori, yöntem ve pratik açısından disiplinler arası, yöntemler arası, metinler arası ve söylemler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilebileceği vurgusu taşıdığını söylemek gerekiyor (Wodak, 2001b: 69). Teori ve metodoloji, eklektik bir şekilde sürekli iç içe geçiyor ve analizin nesnesi her yönüyle irdelenmeye çalışılıyor. Bu açıdan, teori ve ampirik veri arasında sürekli ileri ve geri geliş gidişler/geçişlilikler bulunuyor. Tarihsel bağlam daima analizin merkezinde konumlanıyor; çözümlenen söylemlerin işaret ettiği her bir unsurun tarihsel izlekte farklı diğer bağlamlara oturtulup daha geniş düzlemde tartışılması amaçlanıyor. Gerekliğinde saha araştırması ve etnografiye başvuruluyor; çalışmanın odağındaki konuya dair tanıklıkların ve konunun nasıl alımlandığının peşine düşülüyor. Bu çerçevede analiz yola çıktığı anda meta teoriler üzerinde temellenirken, analizin amacı böyle genel geçer bir teori ortaya koymak ya da onu doğrulamak olmuyor. Aksine analiz çok katmanlı, metinler ve teoriler arası bir geçişkenlikle çok yönlü gerçekleştirilmeye çalışılıyor (Wodak, 2001b: 69-70).

Wodak'ın (2001b: 72) söylem çözümlemesini nasıl gerçekleştirdiğine baktığımızda öncelikle, belirli bir toplumsal/siyasal/psikolojik/dilsel amaca ulaşmak için kullanılan söylemlerin kurulma aşamalarını gösteren dört farklı strateji üzerinden hareket ettiğini görüyoruz: kurucu stratejiler (*constructive strategies*), muhafaza etme/meşrulaştırma stratejileri (*preservative/justificatory strategies*), dönüştürücü stratejiler (*transformative strategies*) ve yıkıcı stratejiler (*destructive strategies*). Yukarıda değindiğim gibi Wodak ikilikleri aşmaya dönük bir analiz gerçekleştirmeye çalışsa da, ele aldığı unsurlar cinsiyetçi, ırkçı vb. ayrımcı söylemlerin analizi olunca, bu ayrımcı söylemlerin ürettiği *positive self/negative other* dediği biz/onlar ikilikleri beliriyor ve bu ikiliklerin üretilme sürecini açığa çıkarmak elzem hale geliyor (Wodak, 2001b: 73). Bu söylemleri üreten değindiğim dört stratejiyi hareket noktası sayan Wodak, insanların/toplumsal grupların nasıl adlandırıldığını/çağrıldığını; onlara ne tür özellikler, karakteristik unsurlar atfedildiğini; ne tür argümanlarla ayrımcılığın, baskı ve sömürünün meşrulaştırıldığını; hangi etiketler ve/ya atıflarla bu bakışın ifade edildiğini; tüm bunların doğrudan mı yoksa ima yoluyla mı ortaya koyulduğunu anlamaya çalışıyor (2001b: 72-73).

Analizi gerçekleştirirken, daha önce değindiğim gibi odaklanan konuya dair tek bir mecrayı değil, pek çok türden kaynağı (TV programları, gazeteler, internet siteleri, raporlar, bildirimler, sloganlar, basın açıklamaları, parti programları, siyasetçiler, izleyiciler vb.), çoklu yöntem ve tekniklerle (etnografi, içerik analizi vb.) irdeliyor. Oluşturduğu malzemede tekrarlayan temaları tespit ediyor. Bu temaları tarihsel bağlam içerisine oturtarak, birbirleriyle ilişkilenen süreç ve

unsurları irdeliyor; bir diğeriyle kesişen ve konuşan alt temaları belirlemeye başlıyor. Dolayısıyla analizi, çizgisel bir izlekte değil, sürekli geri-ileri gidiş-gelişlerle, dairesel bir şekilde temalar arası ilişki ağlarını ortaya koyarak örmeye çalışıyor (Wodak, 2011b: 77-93). Tüm bu yönleriyle Wodak'ın yaklaşımının uygulanmasının oldukça çetrefilli olduğunu söylemek gerekiyor.

Tarihsel Arkaplan

'Aile'ye Bakmak

Aile, toplumsallığın temel ögesi olarak bireylerin ve toplumların birbirini üretmesinde başat rolü oynar. “Doğal’ ve ezel ebed bir gerçeklik” gibi görünen ailenin yaşadığı “hane duvarları son derece geçirgendir; aile o duvarların içine sığmayacak kadar geniştir” ve aile ilişkisi, salt “türün yeniden üretimi işlevine” indirgenemez; siyasetten ekonomiye pek çok faaliyet alanını bir ağ gibi sarar ve toplumsallığın kurucu bir ögesidir (Bora, 2012:182). “Karı ile koca” arasındaki iş bölümünün toplumsal cinsiyete göre dağıldığı, yetiştirilen çocukların *uygun* toplumsal cinsiyetle donatıldığı, heteroseksüelliğin kurumsallaştığı ve onun yeniden üretildiği temel araçlardan birini oluşturur.

Aile/evlilik, tarih boyunca farklı şekillerde görünür olmuştur. *Aile* terimi ilk kez Romalılarca, anne, çocuklar ve tutsaklardan oluşan ve bir başkan tarafından yönetilen bir toplumsal birimi tanımlamak için kullanılmıştır (Firestone, 1993: 85). Aslında bir üretim birimidir. Latince *familia*, o zamanlar mülkiyetle eş anlamlı olan “aile babasının iktidarına tabi kılınmış toprak, köle, kadın ve çocuklar toplumu” anlamına gelmektedir; burada aile babası egemendir, bireylerin hepsinin yaşamları ve ölümleri üstünde söz sahibidir ve “otoritesi altında bulunan bireylerin emeği ona aittir” (Delphy, 2012: 96). Dolayısıyla aile, bir kişinin, evlilik yoluyla akrabası olmuş ya da kendisine bağlanmış kişileri sömürmesi üzerine temellenmiştir.

Friedrich Engels (2010: 74), günümüzün tek eşli ailesinin uygarlık döneminde ortaya çıktığından bahseder. Ondan önce, hem kadın hem erkek için çok eşlilik ya da grup halinde evliliklerin yer bulduğu toplumlar mevcuttur (Engels, 2010: 75). Tek eşli ailenin temeli mülkiyet ilişkilerinde yatar; servet aile içinde soyla aktarılacaktır. Bu nedenle tek eşlilik sadece kadın içindir, kadın üzerinden örülür. Dolayısıyla tek eşli aile, “doğal koşullar üzerine” değil, özel mülkiyetin esas alındığı “iktisadi koşullar üzerine” kurulmuş ilk aile biçimi olmuştur (Engels, 2010: 77). Engels (2010: 85), tek eşli burjuva ailesinin aksine proletarya içinde tek eşlilik ve erkek egemenliğinin hüküm sürmediğini söyler; çünkü korunsun ve mirasçılara geçsin diye düşünülen mülkiyet burada bulunmaz. Kadın çalışmakta,

üretici ve yeniden üretici rollerini bir arada sürdürebilmektedir.

19. yüzyıldan sonra ise, aile ideolojisi burjuva ailesinden işçi sınıfına doğru genişlemiştir; zira çekirdek aile, “yönetici sınıfa mevcut işgücünün beslenmesi ve muhafaza edilmesi ve gelecek işçi kuşaklarının yetiştirilmesi ve disiplin altına alınması için paha biçilmez araçları sunar” (Wolf, 2012: 33). Bu süreçte kadınlar, toplumun yeniden üreticileri olarak aile içine kapanırken, çekirdek aile de toplumun ekonomik bir birimine dönüşmüştür. Her yönüyle kapitalizmin ideolojik “üremesi” için şart görülen aile (Donovan, 2013: 274), onunla iç içe geçen patriyarkanın yeniden üretilmesi için de temel teşkil eder. “Sadece kendi içindeki bireyleri düzene uymaya yöneltmekle kalmaz; aynı zamanda vatandaşları aile reisleri kanalıyla yöneten ataerkil devletin hükümetinde de bir birim olarak yer alır” (Donovan, 2013: 62).

Foucault’nun (2012b) *Cinselliğin Tarihi*’nde anlattığı gibi, 18. Yüzyıldan itibaren cinselliğin bilimin konusunu oluşturmaya başlaması, tıp ve psikiyatrinin gelişimiyle cinselliğin ve bedenin tıbbileştirilmesi, “anormal”in belirlenerek sağlıklı davranışlar elde edilme ve bu çerçevenin dışında kalanların düzeltilme/kontrol altında tutulma çabasıyla *cinsellik tertibatı* gerçekleşmiştir. Bedenini korumak, çocuklarını ve soylarını uzun ömürlü kılmak amacıyla burjuvazinin kendisine dönük olarak başlayan cinsellik tertibatı; “kentlerin gelişimi, istikrarlı bir işgücü gerektiren ağır sanayinin gelişmesi, demografik düzenlemelere ulaşma gerekliliğiyle nüfusun denetlenmesi ihtiyacı” gibi nedenlerle yaygınlaşmış ve cinsellik denetim altına alınmaya çalışılmıştır (Foucault, 2012b: 87-92). Nüfus, doğum ve ölüm oranları, yaşam süresi gibi unsurlarla birlikte can alıcı noktasının üreme olduğunu gördüğümüz bu denetleme süreci, evlilik etrafında yapılandırılmış ve evlilik bağı tertibatından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Sonuç olarak üremeyi sağlayan heteroseksüel cinsel edimle birlikte heteroseksüel cinsel yönelim de, bu süreçte norm olarak belirlenmiştir.

Burada, dışarıdan denetlenen ve biçimlendirilen aile anlatisinin yanında, Foucault’nun *yönetimsellik* tartışmasında işaret ettiği gibi ailenin içeriyle dışarının karşılıklı etkileşimiyle şekillendirildiğini akılda tutmak gerekmektedir. “Aile ilişkilerinin duygusallaştırılması” bu sürecin parçası olarak okunabilir (Aytaç, 2010: 100). Özel yaşama yapılan vurgunun artmasıyla iç içe şekilde aile, “kendi başına bir dünya, idealize edilmiş bir sığınak” olarak görülmüştür (Sennett, 2013: 37). Bir yandan denetim aracı, diğer yandan da bir sığınak olarak okunan aile içerisindeki rollerin dağılımı, ailesine özen gösteren babanın yanında, şefkatli annenin ve önceki yüzyıllarda yetişkinlerden ayrı bir unsur olarak değerlendirilmeyen çocuğun ve çocukluk kavrayışının öne çıkışı bu bağlamda ele alınabilir.

Bu izlekte ailenin, ulus-devletin ve modernleşme sürecinin merkezinde konumlandığını vurgulamak gerekir. Ulus-devlet için ailenin kurum olarak değeri, nüfusun fizyolojik üretimini sağlaması ve temel sosyalizasyonu vermesinde yatar (Şerifsoy, 2013: 170). Nüfusun korunması ve genişletilmesi amacıyla nüfus politikalarıyla evliliğin, üremenin ve cinselliğin denetim altında tutulmasının yanında, ahlaki açıdan da kontrol etme çabası vardır. “Ailenin çocuklara okul öncesi verdiği sosyalizasyon, devletin ‘iyi vatandaşlar yetiştirme’ idealine hizmet eder; bu anlamda aile aracılığıyla toplumsal sosyal düzenin hem yerleşikliği, hem de devamlılığı sağlanır” (Şerifsoy, 2013: 171). Burada kadına düşen yer ve iyi bir vatandaş olarak görev “annelikten” geçer (Şerifsoy, 2013: 170). Milli kimliğin aktarımını sağlayacak çocukları doğuracak bir anne olarak kodlanan kadın; toplumun, milletin ve devletin bekası için ev içinde görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Kadının bedeninin ve cinselliğinin kontrol altına alındığı bu sürece, namus ve bekâret söylemleri eşlik eder. Böylelikle devlet/baba/koca/erkek merkezli yürüyen denetim, aileyi çeşitli değişkenlere bağlar ve farklı kontrol ağları kurar.

Aile ve Kadın: Türkiye’deki Seyir

Türkiye’de “muhafazakâr ya da liberal, siyasi ideolojileri ne olursa olsun hükümetler aileye önem verdiler” (Özbay, 2015: 18). Bu aile tahayyülü içinde kadının konumuna gelindiğinde, cumhuriyetin ilanıyla birlikte Kemalist modernleşme sürecinde kadınlar, hem “milletin biyolojik yeniden üreticisi” hem de “geleneğin taşıyıcısı” birer anne ve yurttaş olarak çizildiler (Yuval-Davis, 2010: 80). Cumhuriyet kurumlarında toplumsal cinsiyet konusunda genel bir ifadeyle aydınlanmacı, özgürlükçü ve eşitlikçi bir söylem görülüyordu ve kadınlara kanuni haklar sağlayarak onları eşit bir vatandaş olarak politik cemaatin içine alması bu söylemin kurucu öğelerini oluşturuyordu (Koğacıoğlu, 2008: 362). Bunun yanında Deniz Kandiyoti (2011: 197), kadınların Türkiye’de kamusal yaşama girmelerinin, “cinsiyetsiz” bir kimliğe, hatta bir ölçüde erkek kimliğine bürünmekle meşrulaştırıldığını söyler. Zira vatanın namusuyla da doğrudan ilişkili görülen erkeğin onuru ve namusu kadınla doğrudan ilişkili olduğu için, kadının kamusal alandaki görünüşü de dışiliğini bastırması, hatta yok sayması üzerinden olmuştur. Böylelikle kadınlar kamusal alandaki varlıklarını erkeğin şerefine leke sürmeyecek şekilde düzenliyorlardı. Diğer yandan kamusal alandaki görünürlük ve sahip olunan haklarla donatılan kadınlar, hem cumhuriyetin ideolojisini benimseyerek taşıyacaklar, hem de kazandıkları toplumsal sorumluluk bilinciyle vatansever evlatlar yetiştirecek birer *anne* olacaklardı; hem doğurdıkları çocukların, hem de ulusun annesi.

Kadının “anne” olarak tanımlanışı yıllar içinde sabit kalsa da, Türkiye tarihinde iktidarlar özellikle toplumsal düzene yeni bir biçim vermek istediklerinde, aileye ve nüfusa müdahale ettiler; vaat edilen parlak geleceği taçlandırarak bir aile tasavvuru önerdiler (Özbay, 2015: 18). Bu bağlamda, Ferhunde Özbay, üç kez siyasi iktidarların doğurganlık düzeyini değiştirmek amacıyla doğrudan müdahalelerde bulunduğundan bahsediyor (Özbay, 2014: 107). Bunların ilki, Özbay’ın, “mottosunun, ‘tok, şen ve kalabalık bir Türkiye’” olduğunu aktardığı (2014: 108-109), cumhuriyetin kuruluş yıllarına rastlıyor. Bu dönemde demografik dönüşüm başlamadan, doğurganlık yeteri kadar yüksekken doğurganlığı arttırıcı müdahaleler bulunuyor, kürtaj ve gebeliği önleyici yöntemler yasaklanıyor, erken evlilikler teşvik ediliyor, örneğin altı çocuklu kadınlara madalyalar takılıyor (Özbay, 2014: 107). İkinci müdahale, “1965’te, Nüfus Planlaması Hakkında Kanun’un kabulüyle, yüksek doğurganlık oranını düşürmek amacıyla” başlıyor; yasaklar kalkıyor, kürtaj gittikçe serbestleştiriliyor, asgari evlenme yaşı yükseltiliyor ve doğurganlık hızla düşmeye başlıyor (Özbay, 2014: 108).

Bu süreçle kesişen, yukarıda değindiğim gibi bir yandan kadınların özgürleşmesi söylemiyle ilerleyen, diğer yandan onları farklı denetim ağlarıyla sarmalayan, Metin Yeğenoğlu ve Simten Coşar’ın (2014: 163) ifadesiyle “cumhuriyetçi patriyarka”, 1980’lerin sonuna kadar egemen oluyor. 1990’larla birlikte, “liberal patriyarka” nüfuz etmeye başlıyor (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014: 164). Liberal patriyarkal düzende kadınlarla erkekler eşit bireyler olarak tanımlanıyor; bu zamana kadar kadınların “asli rolleri” olarak görülen “annelik ve karılık rolleri”nin, kadınların kamusal alana katılımlarına engel teşkil etmediği varsayılıyor (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014: 164). Özgürlük, tercih gibi söylemlerle birleşen bu roller, özgür iradeyle seçilen unsurlar olarak görülmeye başlanıyor. Bu bakış kadınlara özgürlük alanı açıyormuş gibi görünse de, kadınların deneyimledikleri zorlukların özel alana itilmesini ve göz ardı edilmesini beraberinde getiriyor.

Yeğenoğlu ve Coşar (2014: 165), liberal patriyarkanın bir sonraki aşamasını, AKP hükümetlerinin toplumsal cinsiyet politikalarında açıklayıcı bir işleve sahip olduğunu söyledikleri, “neoliberal-muhafazakâr patriyarka” olarak tanımlıyorlar. Değindiğim izlekte, Özbay’ın (2014) doğurganlığa müdahale edildiğini söylediği dönemlerin sonuncusu da bu aşamada, günümüzde gerçekleşiyor; yeniden doğurganlığı arttırmak için yasaklayıcı müdahalelerle karşılaşılıyor (Özbay, 2014: 108). Diğer yandan, Türkiye’de iktidarlar hep aile tasavvuru ortaya koymuş olsalar da, bugünün “kutsal” ailesi, erken cumhuriyetin yüzünü Batı’ya çevirmiş; “modern”, “milli”, çekirdek ailesinden farklılık teşkil ediyor (Özbay, 2014: 109). Bunu “yeter ki aile üyeleri büyüklere saygılı ve onları kollayıcı

olsun. Kadınları eğitilmiş ama erkeğine itaatkâr, evinde fedakâr ve mutlaka anne olsun” diye aktaran Özbay (2014: 110), geleneksel geniş aile normlarından, İslami anlayıştan esinlenmelerle karşılaşılrsa da, bugünün “kutsal” ailesinin eskiye dönüş olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, onun küreselleşmenin – muhafazakâr ve neoliberal bir ideolojinin- ürünü olduğunu belirtiyor.

Bu bağlamda, AKP iktidarının dört dönemlik iktidar sürecinde gitgide artan şekilde kültürel/ekonomik/siyasal alanlarda muhafazakârlaştığına dair tartışmalar mevcut. Yeğenoğlu ve Coşar (2014: 159), bu muhafazakârlaşmanın, partinin siyasal İslam’a dayanan kökleriyle özdeşleştirilmemesi gerektiği şerhini düşüp, neoliberal politikalarla birlikte ele alınması gerektiğini vurguluyorlar. Türkiye’de milliyetçi ve dini motiflerle sentezlenen bu neoliberalizasyon süreci (Türk-İslam sentezi) (Coşar, 2014), 1980 sonrası dönemdeki tüm hükümetler gibi, neoliberal zamanların ekonomik alanda liberal (bireysel hak ve özgürlükler vurgusu); ancak kültürel alanda muhafazakâr (özellikle Türklüğün kültürel özelliklerini muhafaza etme) söyleminin benimsenmesini içeriyor (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014: 159). Bunun yansıması AKP’nin kadınlara yönelik politikalarında izlenebilir. Partinin iktidarının ilk iki döneminde “kadın dostu” olduğu izlenimi veren gelişmelerle karşılaşılıyor: meclisteki kadın sayısındaki artış, TCK’da yapılan düzenlemeler, nüfusu elli bini aşan belediyelere kadın sığınağı açma zorunluluğu getirilmesi, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun kurulması, STK’lar ve kadın örgütleriyle söylemsel düzeyde diyalog kurma eğilimleri... (159-162).³ Diğer yandan, partinin hem kadın örgütleriyle giriştiği tartışmalar, hem de özellikle son dönemde geliştirdiği politikalar, bunun yanıltıcı olduğuna işaret ediyor. Bu çerçevenin yansımalarının görülebileceğini düşündüğüm birkaç örneğe değinmek istiyorum.

Bunlardan ilki, AKP’nin süregelen “üç çocuk” söylemi. “Üç çocuk” söyleminin temeli, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 7 Mart 2008’de Uşak’ta gerçekleşen bir panelde kadınlara üç çocuk doğurmaları çağrısında bulunmasıyla başlıyor:⁴ “Sizinle bir Başbakan olarak değil, dertli kardeşiniz olarak konuşuyorum. Biz genç nüfusumuzu aynen korumalıyız. Bir ekonomide aslanan insandır. Bunlar Türk milletinin kökünü kazımak istiyor. [...] Genç nüfusumuzun azalmaması için en az üç çocuk yapın.” Bunu takiben Erdoğan “[b]ir olur garip olur, iki olur rakip olur, üç olur denge olur, dört olur bereket olur, gerisi Allah Kerim...” gibi açıklamalarıyla bu telkinlerine ilerleyen yıllarda farklı yer ve zamanlarda devam ediyor.⁵ AKP’nin üç çocuk doğurmaya yönelik teşviklerine, sonrasında kürtaj tartışmaları ekleniyor. 2012’de Erdoğan, kürtajı bir cinayet olarak gördüğünü, anne karnında bir “yavru”yu öldürmekle, doğumdan sonra öldürmek arasında bir fark bulunmadığını söylüyor. Kürtajın, “bu milleti dünya sahnesinden silmek

için sinsice bir plan olduğunu” söyleyen Erdoğan, bu milletin çoğalması için bu oyunlara pirim verilmemesi gerektiğini, muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmek için bunun mücadelesinin hep birlikte verilmesi gerektiğini söylüyor.⁶ Bu bağlamda 2012 yılında kürtajın yasal süresi olan on haftadan dört haftaya düşürülmesi gerektiğine dair tartışmalar süregelirken, buna Erdoğan’ın sezaryene karşı yükselttiği eleştirileri ekleniyor. Erdoğan yine, “bunun bu ülke nüfusunun artmaması için atılan adımlar olduğunu ve bununla bu ülkenin nüfusunun bir yerde dondurulduğunu” söylüyor. Bu konuda Erdoğan’ın sözlerine AKP içerisinde destek açıklamaları farklı zamanlarda geliyor. Örneğin Aile ve Sosyal Politikalar Eski Bakanı Sema Ramazanoğlu, “Doğumuna Sahip Çık” projesi kapsamında katıldığı bir sempozyumda, “normal doğum olmaz, doğumun kendisi normaldir. Bu fitrattan, yaratılıştan gelen ve Allah’ın bütün memeli canlılara verdiği bir kabiliyettir, yetenektir. Sezaryen bu normal gidişin, normal şartlarda gidemediği zaman müdahale anlamına gelen bir durumdur.” açıklamasında bulunuyor ve sezaryene mümkün olduğunda başvurulmaması gerektiği mesajını veriyor.⁷ Bu tartışmalar, Erdoğan’ın “bu ülkede yıllarca doğum kontrol ihaneti yaptılar ve neslimizi kurutma yoluna gittiler. [...] Bir Türk annesi olarak bir Türk kadını olarak bunu bozacak olan birinci derecede sizsiniz” sözleriyle katmerlenmiş görünüyor.⁸

Üç çocuk doğurmaya dönük teşvikler, elbette evlenmenin teşvik edilmesi ve boşanmaların engellemesine yönelik tasarıları da beraberinde getiriyor. Üniversite öğrenimi devam ederken evlenen çiftlere faizsiz kredi alma imkânının verilmesi ve öğrenim-katkı kredisi borçlarının silinmesine dönük tartışmalar ya da çeyiz hesabı uygulamaları⁹ bunlardan birkaçı. Diğer yandan evlilik teşviki öyle bir noktaya varıyor ki; Erdoğan öğrencilerle bulunduğu bir yemekte, “öğrencilik biter bitmez nasibinizi bulduğunuz anda hemen karar verin. Çok seçici de olmayın. Çok seçici olmaya kalkarsanız o zaman gülüstandan boş çıkarsınız.” çağrısında bulunuyor.¹⁰ Bu çağrısını ise, “sevgili peygamber nikâhlanınız çoğalınız, kıyamet gününde diğer topluluklara oranla ümmetimin çokluğuyla iftihar edeceğim diyor” ifadesinin yansıttığı gibi, dini hassasiyetlerde temellendiriyor. Evlilik teşviklerinin yanında boşanmaların engellenmeye çalışılması da bu stratejinin bir parçasını oluşturuyor. Mayıs 2016’da açıklanan Boşanma Komisyonu Raporu,¹¹ bunun ulaşabildiği noktaların görülmesi açısından özellikle dikkat çekici. Boşanmaların azaltılmasına dönük çiftlere aile danışmanlığı hizmeti verilmesi, fakat bunu yapacak uzmanların “milli kültüre duyarlı” bir şekilde yetiştirilmesi gerektiği ve boşanma sürecini sağlıklı geçirmekten daha çok, ailelerin geri kazanılmasını sağlaması amacıyla hareket etmelerine dönük teşvikler bu raporda yer alanlar arasında bulunuyor (Tahaoglu, 2016).

Diğer yandan bu izlekte, AKP'nin milliyetçi ve din temelli söylem ve uygulamalarının harmanlandığı muhafazakârlığıyla birleşen diğer noktadan bahsetmek gerekiyor: neoliberal politikalar ve emek süreçleri. Tüm bu anlattığım hikâye, aslında kadın bedeninin denetimi üzerinden nüfus politikasının gerçekleştirilmeye çalışılmasının bir parçası. Erdoğan'ın "milletimizi güçlü kılmak için, hem nüfus itibarıyla daha çok genç nüfusa, dinamik nüfusa ihtiyacımız var. Hem de yetişmiş nüfusa ihtiyacımız var... Ekonomide bir kaide vardır, 'genç, dinamik demek'"¹² dediği gibi, nüfus artış oranının düşmesi ve nüfusun yaşlanması, çalışabilecek kesimin azalması anlamına geliyor. Bu da uzun vadede bakıldığında, çalışanlara ödenen ücretlerin yükselmesiyle sonuçlanabilir. Buna karşılık sermayeyle el ele yürüyen AKP'nin amacı, nüfus artışı üstünden aktif işgücünü arttırarak, aynı zamanda sürekli artmakta olan işsizlik içerisinde işçiler arasında rekabeti tetikleyerek daha ucuza çalışmanın yolunu açmaya, yani ucuz işgücünü sağlamaya çalışmak olarak okunabilir. Bu süreci ise AKP'nin, neoliberalizmin genel işleyişinde olduğu gibi kadınların emeği olmadan yürütemeyeceği aşikâr.

Kadınlar aile içinde konumlanmalarının yanında, ücretli iş yaşamının da içindeler. Aslına bakılırsa, ev içindeki cinsiyetçi iş bölümünün bir yansıması sayılabilecek şekilde, Türkiye'de kadının istihdama katılımının oldukça düşük olabileceğini tahmin etmek zor değil. Diğer yandan, 2013 yılında tartışmaya açılan fakat sonrasında uygulanmayan ve günümüzde de farklı tanımlamalarla içeriği tartışılan Kadın İstihdam Paketinin içerdiklerinden, üç çocuk yapan kadına vergi muafiyeti ve erken emeklilik, doğum izni süresindeki artış, anneye kısmi çalışma hakkı gibi tasarılar, kadını çalışmaya teşvik etmesi açısından dikkat çekici. Burada bir yanda kadın istihdamını, diğer yanda da doğurganlığı arttırarak aileyi sağlama çabasını görüyoruz. Aslına bakarsanız, ailenin bu kadar merkezi bir konum üstlendiği muhafazakâr söylem içerisinde bu iki teşvikin gerilimli bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilir. Diğer yandan bu düğümün sırrı, "aile ve iş yaşamını uyumlulaştırma politikaları denilen" süreç ve uygulamalarda çözülüyor. "Ev ve çalışma yaşamını bağdaştırma, kadınların kısmi zamanlı, esnek çalışma biçimleriyle ev ve bakım işlerini aksatmadan sürdürmesi anlamına geliyor" (Ulusoy, 2014: 115). "Kısmi süreli çalışma, geçici süreli çalışma, özel istihdam büroları aracılığıyla belirli süreli çalışma, evden çalışma" gibi tanımlamalarla anılan yeni çalışma biçimlerinde, kadınların aile içindeki görevlerini aksatmadan piyasaya entegre olmaları amaçlanıyor (Ulusoy, 2014: 115). Örneğin kadınlar parça başı işler yaparak evden çalışma imkânı buluyor ya da arttırdığı söylenen doğum izinleriyle biraz daha rahatlıyor görünüyorken, aslında bir yandan güvencesiz ve örgütsüz çalışıyor, diğer yandan da doğum izinlerinde olabileceği gibi, izinli olduklarında kalan boşluğa istihdam büroları

aracılığıyla geçici işçilerin yerleştirilmelerinin önü açılıyor (Ulusoy, 2014: 119). “Evden çalışma imkânı” gibi söylemlere yakından bakıldığında, aynı zamanda piyasaya eklenen, tüm riski üstlenmiş bir “girişimci” kadın pozisyonu ortaya çıkıyor (Ulusoy, 2014: 114). Kadınlar mikro krediler gibi finansal kanallarla piyasaya ilişkileri içine çekilmelerine dair öneriler, kadının ev işlerinin uzantısı niteliğindeki dikiş ya da yemek yapmak gibi vasıtalarla becerilerini piyasada değerlendirebilecekleri yönünde teşvikler alıyorlar (Ulusoy, 2014: 114). Bu sürecin sonuna baktığımızda ise, evdeki görünmez emeği baki kalan kadınlar yarı zamanlı çalışmaya başlıyor; temelde ücretli emeğin esnekleşme sürecinin, örgütsüz ve güvencesiz çalışmanın sacayaklarından birini oluşturuyorlar. Bunun sonunda kadın her türlü ev içine sıkışmış, sermayenin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücü yaratılmış ve kadın istihdamı sayısal olarak artmış oluyor.

Bu çerçevede sonuç olarak, kadınların kamusal alanda artan görünürlüğü ve kadın hakları alanındaki kazanımların, “‘Türk muhafazakârlığı’nın üç sacayağı olan ‘din’, ‘aile’ ve ‘milliyetçilik’”in (Özbudun, 2016: 154), özellikle *aile* ayağının çözümlenmesinin önünü açacağına düşünülmesini söyleyebiliriz. AKP hükümetleri döneminde yukarıdaki girişimlerin yanında gittikçe artan dozda, feministlerin ve feminist örgütlerin suçlandıkları, anneliği kabul etmedikleri/dinsiz oldukları gibi vurgularla eleştirilerin hedefi oldukları görülüyor.¹³ Bireysel haklarının ve görece özgür yaşamının peşine düşen kadınların, özellikle feministlerin, ahlaki yozlaşmanın temel taşlarını attıkları düşünülüyor. Benzer şekilde, örneğin kadınların iş yaşamında daha fazla görünür olmaya başladığı görülüyor; ama aslında dünya genelinde neoliberal politikaların talep ettiği gibi, kadınların esnek piyasa koşullarına ayak uydurmaları ve aynı zamanda anne/eş olarak hane içindeki rollerinin gerektirdiğini yapmaları vurgulanıyor. Yukarıda değindiğim ve analizde de yansımalarını göreceğimiz şekilde kürtaj tartışmaları, fitrat söylemi, Türkiye’de artan işsizliğin nedeninin kadınların işgücünde görünür olmasına bağlanması,¹⁴ kadınlar için tek kariyerin annelik olarak görülmesi¹⁵ vb. gibi anlayış ve uygulamalar buna kanıt teşkil ediyor. Sonuç olarak, kadınlara yönelik projeler organize edilmesi, kadınların işgücüne katılımı gibi konularda düzenlemeler yapılmaya çalışılması, özünde “kadın dostu” olduğu izlenimi veren yaklaşımların vardığı nokta, kadınların aile içerisine hapsedilmesi oluyor. Bunun AKP iktidarı boyunca somutlaştığı temel mecralardan birini ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı oluşturuyor.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Dün ve Bugün

Türkiye’de toplumsal cinsiyete dair politikaların üretilmesine dönük kurumsallaşma süreci 1987 yılında, Devlet Planlama Teşkilatı çatısı altındaki

Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu ile başladı.¹⁶ 1990 yılında, 422 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kuruldu. Başkanlık, 25 Ekim 1990 tarihinde 3670 sayılı kanunla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlanarak Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) oluşturuldu. 1991 yılında Başbakanlık'a bağlanan KSSGM, 2004 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) olarak yeniden yapılandırıldı.¹⁷ KSGM bünyesinde, kamu kurum ve kuruluşlarından, üniversitelerin Kadın Çalışmaları bölümleri ya da Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri'nden ve kadın hakları konusunda çalışan çeşitli sivil toplum örgütlerinden temsilcilerin katılımıyla Kadının Statüsü Danışma Kurulu oluşturuldu. KSGM ve bünyesindeki kurulun görevi özetle, kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını geliştirmek, onu ekonomik/sosyal/kültürel alanlarda etkin hale getirmek ve eğitim düzeyini yükseltmek, bu konularda stratejiler geliştirerek, kanunları ve idari düzenlemeleri izleyerek kadınların eşit hak ve fırsatlara ulaşmasını sağlayacak çalışmalar yapmak olarak düzenlendi.¹⁸ Bu çerçevede bakıldığında KSGM'nin, devlet içinde yapılırsa da, kadınlara dönük uygulanan ve yürütülen politikalarda görece zorlayıcı ve denetleyici bir yerde konumladığı söylenebilir.

Diğer yandan, uzun yıllar Başbakanlık bünyesinde faaliyet göstermiş olan KSGM, 2011 yılında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) çatısı altına sokularak bir hizmet birimi haline getirildi. ASPB, 2011 yılında yapılan genel seçimler sonunda AKP'nin teşvikiyle, daha önce bulunan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine kuruldu.¹⁹ Bakanlığın misyonu, "birey, aile ve toplum refahını arttırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek" olarak belirlendi.²⁰ Bu yolda, daha önce faaliyet gösteren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü gibi kurumlar kapatılarak, 633 sayılı kanun hükmünde kararname ile teşkilatlandırılan ASPB içinde farklı hizmet birimleri olarak birleştirildi.²¹ Şu anda bakanlığın çatısı altında, aralarında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün olduğu on sekiz hizmet birimi bulunuyor.²² Sırasıyla Fatma Şahin, Ayşenur İslam, Ayşen Gürcan ve Sema Ramazanoğlu'nun bakanlık yaptığı ASPB'nin başında 26 Mayıs 2016'dan beri AKP'li Fatma Betül Sayan Kaya bulunuyor.

Tüm bu gelişmelere karşılık, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruluş sürecinden bugüne hararetli tartışmaları ve eleştirileri de beraberinde getirdi.

Tartışmaların yükseldiği, analiz bölümünde ayrıntılı tartışacağım temel iki hat bulunuyor: kadının adının bir birey ve yurttaş olarak yok sayılması ve kadının yalnızca aile içerisinde tanımlanarak kendine yer bulabilmesi. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın kapatılması ve KSGM'nin ASPB altında bir alt birim haline dönüştürülmesi bu süreci ören temel iki adımı oluşturuyor. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı ile KSGM, Türkiye'de kadın hareketinin uzun yıllar süren mücadelesi sonucunda oluşturulmuş, politika üretme açısından önem taşıyan ve görece özerklik kazanmış, kadınların yaşamın tüm alanlarına tam ve eşit katılımını sağlamakla görevli çok önemli mekanizmalardı.²³ ASPB "kadın"ın adını silecek, onu sadece aile ve/ya sosyal yardım merkezli politikaların üretildiği bir yapının içine hapsedecekti. Buna karşılık, pek çok kadın örgütünden ve farklı platformlardan sesler yükseldi ve aile bakanlığının asla kabul edilemeyeceği; kadınların bağımsız bir şekilde, erkeklerle eşit haklara sahip birer birey ve yurttaş olmalarına dönük politika üretebilecekleri bir kadın bakanlığının kurulması gerektiği ısrarla söylendi. ASPB'nin kurulmasının engellenmesine dönük bir araya gelen kadın örgütleri tarafından eylemler/basın açıklamaları yapıldı, imza kampanyaları düzenlendi, dilekçeler toplandı.²⁴ Buna karşılık bakanlığın kurulması engellenemedi.

Dünden bugüne kadınların hak ve özgürlük mücadelesi her koşulda devam ediyor; fakat özellikle ASPB bünyesinde kurumsallaşmış şekilde yürütülen, ilerleyen bölümlerde ayrıntılı değineceğim çeşitli programlar/etkinlikler ve farklı araçlarla, farklı mecralarda dolaşıma sokulan söylemler, her geçen gün kadınları biraz daha özne konumundan uzaklaştırarak aile içerisine sıkıştırıyor. Buradaki 'aile' vurgusu aslına bakılırsa sadece AKP'ye özgü değil. Daha önce değindiğim gibi, bir ulus-devlet olan ve patriyarkal kodlarla çevrili Türkiye'de Kemalist modernleşme sürecinden başlayarak tarihsel izlekte günümüze doğru geldiğimizde kadının anne olarak tanımlandığı ve aile içerisinde konumlandırıldığı görülüyor. Diğer yandan 2002'den bu yana süregelen AKP iktidarı süresince, aslında bu geçen zaman dilimi içerisinde de oldukça dönüşerek iç içe geçen neoliberal-muhafazakâr politikalar-söylemlerin, bu izlekteki dönüşümlere ve Türkiye tarihi içerisinde de farklı momentlere işaret ettiği söylenebilir. Bu bağlamda sonraki bölümde bu politikaların uygulanmasının başat kurumsal ayaklarından biri olarak görülebilecek ASPB üzerine söylemsel bir analize girişeceğim.

Analiz

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı üzerinden AKP'nin nasıl bir kadınlığı ve nasıl bir aileyi söylemsel olarak inşa ettiğine dair gerçekleştireceğim analizi iki ana

bölümde öreceğim. İlk bölümde, bakanlığın internet sitesini merkeze alarak içeriğini betimleyeceğim ve görsellerde tekrar eden unsurlara değinerek görsel-betimsel bir çerçeve çizeceğim. Bu çerçeve bize ASPB'nin kadın ve aileye dair politikalarında öne çıkan temalara dair bilgi verecek. Analizin ikinci bölümünde, Sema Ramazanoğlu'nun "8 Mart Dünya Kadınlar Günü" mesajının söylem çözümlemesini gerçekleştireceğim. Bu çözümlemede öne çıkan temaların keşistikleri/birbirleriyle ilişkilendikleri unsurları, şekillendikleri/şekillendirdikleri tarihsel bağlamla ilişkileri içerisinde ortaya koymaya çalışacağım. Dolayısıyla aslında, Wodak'ın kurucu stratejiler (*constructive strategies*) dediği gibi aile ve aile içerisinde kadınlığın nasıl bir söylemsel çerçeveye inşa edildiğini irdelemeye çalışacağım. Analiz boyunca gerektiği noktalarda farklı mecralara başvuracağım. Bu süreçte analizin ilk bölümündeki görsel-betimsel çerçeveye farklı türden kaynakların söylem çözümlemesine dâhil edilmesi, analizin farklı noktalardan derinleşmesini sağlayacak. Birbirleriyle konuşacak olan bu unsurlar üzerinden yürüyecek çözümleme, aynı zamanda bu insanın ne tür stratejilerle örüldüğünü, meşrulaştırılmaya ve muhafaza edilmeye çalışıldığını (*preservative/justificatory strategies*) bize gösterecek. Dolayısıyla Wodak'ın dediği gibi, tarihsel izlekte gidiş gelişlerle temalar arasındaki ilişki ağlarını ortaya koymaya çalışacağım bu çözümleme bize sonuç olarak "nasıl bir kadınlık" ve "nasıl bir aile" sorularının cevaplarını verecek; aynı zamanda AKP'nin çizdiği makbul aile/kadınlık çerçevesinin dışında bıraktığı "öteki"leri, Wodak'ın vurguladığı "biz/onlar" ikiliğini de göstermiş olacak.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın İnternet Sitesi: Biçim ve İçerik

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın internet sitesine (www.aile.gov.tr) girdiğimizde, sitenin en üstünde bizi kırmızı bir fon üzerine yerleştirilmiş

bir bayrak ve aile silueti ile bakanlığın logosu karşılıyor.²⁵ Hemen altında, bakanlığın teşkilat yapısı, birimleri ve mevzuatı gibi, tıklandığında bakanlığın işleyiş mekanizmasına ulaşmayı sağlayacak başlıklar bulunuyor. Başlıkların altında, Sema Ramazanoğlu'nun büyük çoğunluğu 8 Mart, 19 Mayıs, 1 Mayıs ya da Anneler Günü gibi önem teşkil eden günlere dair yaptığı açıklamalar ve yayınladığı mesajlar yer alıyor. Belirli günlere dair mesajların ve bu günlerde gerçekleştirilen kutlama/ziyaretlere dair bilgilendirme akışının gerçekleştiği bu bölümde, Ramazanoğlu'nun fotoğraflarının yoğunluğu ise dikkat çekiyor. Bu yoğunluğun yer yer sitenin bakanlıktan ziyade, aslen tıp doktoru olan, 57 yaşındaki Ramazanoğlu'nun kişisel internet sitesi olduğu izlenimi verdiğini söylemek gerekiyor.²⁶

Benzer bir durumu da, sitede aşağıya doğru ilerlediğimizde Ramazanoğlu'nun biyografisine yönlendiren bölüm oluşturuyor. Burada dikkat çeken noktalardan biri ise, resmi kurumların farklı mecralarında fotoğrafları, sözleri öne çıkarılan Mustafa Kemal'in fotoğrafının ve alıntılanan "[m]edeniyetin esası, gelişme ve gücün temeli aile hayatındadır" sözünün sitede ebat olarak oldukça küçük tutulması oluyor. Ayrıca, bakanlığa dair duyuruları takip edebileceğiniz Twitter (<https://twitter.com/ailebakanligi>), Facebook (<https://www.facebook.com/AileBakanligi>), YouTube (https://www.youtube.com/channel/UCtwMp9t1vSOBfQcG0Xi_g/featured) ve Instagram (<https://www.instagram.com/ailebakanligi/>) hesaplarına ulaşabileceğimiz simgeler de Ramazanoğlu'na yapılan vurgunun epeyce gerisinde kalıyor; ki bu mecraları ziyaret ettiğimizde de daha çok Ramazanoğlu'dan alıntılarla karşılaşyoruz.

Sitede aşağı doğru indiğimizde, Alo 183 ve Alo 144 çağrı merkezilerine dair bilgi veren linkler görüyoruz. Alo 183, "aile, kadın, çocuk, engelli, şehit

yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan” ve “ihmal, istismar, şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarların” alındığı bir hat.²⁷ Alo 144 ise, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yürütülen şartlı eğitim/sağlık yardımları, kömür yardımı, gıda yardımı, engelli aylığı, eşi vefat eden kadınlara yapılan yardımlar, doğum yardımı vb. gibi yardımlar” hakkında bilgi alınabilen bir “sosyal yardım hattı”. Sitede iletişim mecralarını takiben, bakanlığın gerçekleştirdiği “basın açıklamaları” ve kadro/proje gibi unsurlara dair bilgi verilen bir “duyurular” bölümü bulunuyor. Sitenin en alt kısmında ise, bakanlık bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlar, Kadının Statüsü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri gibi genel müdürlüklerin sayfalarına doğrudan erişilebilecek linkleri içeren simgeler bulunuyor. Simgelerin hemen altında ise, bakanlık tarafından düzenlenen ve yürütülen projelerin/uygulamaların duyurulduğu bir akış mevcut.

Birimler	Mezuat	Halkımızda
› Özel Kalem Müdürlüğü		
› Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü		
› Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü		
› Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü		
› Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü		
› Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü		
› Strateji Geliştirme Başkanlığı		
› Denetim Hizmetleri Başkanlığı		
› AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı		
› Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı		
› Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı		
› Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı		
› İç Denetim Birim Başkanlığı		
› Personel Dairesi Başkanlığı		
› Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı		
› Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği		
› Hukuk Müşavirliği		
› Zorunlu Demeççe Merkez Müdürlüğü		

Değindiğim izlekte tüm bu görsel unsurlardan ve içeriğin bize ne anlatabileceğine geldiğimizde, sonraki bölümde ayrıntılı çözümlenecek ve çözümlenmeye katkı sunacak birkaç önemli noktanın/temanın belirlenebileceğini düşünüyorum. Bunlardan birincisi, bakanlığın adındaki aile vurgusu ile sitenin girişindeki aile silüetinin konuşması. Daha önce yer verdiğim gibi, ASPB, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı yerine kuruldu. “Kadın”ın adı hem uygulama ve düzenlemelerde, hem de bakanlığın adı altında “aile” içine sıkıştırıldı. Bakanlığın sitesinin “aile”yi vurgularken, bu aileyi “üç çocuk”lu çizmesi ise burada özellikle dikkat çekici. İkinci önemli nokta, bayrağın yansıttığı ulus-devlet anlatısı. Milliyetçi ideolojinin cisimleştiği ulus-devletin sembolü bayrak, ulus-devletin sacayaklarından biri olan çekirdek aileyle yan yana. Dolayısıyla burada ailenin ve aile üzerinden kurulan nüfusun etnik kimliğine dair de önemli ipuçları var. Sitede cisimleşen üçüncü nokta, bakanlığın adı ve uygulamalarından da anlayabileceğimiz gibi, kadınların ailenin ve ailenin de doğrudan sosyal yardım

merkezli politikaların üretildiği bir yapının içine hapsedilmiş olması. Çağrı hatlarının içeriği ya da bakanlığın alt birimleri ve birimlerin sitede hep birlikte yer verilmiş şeklinde gördüğümüz gibi, kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip birey ve yurttaş olmaktan ziyade; gaziler/şehitler, engelliler ve çocuklar gibi yapısal birtakım unsurlar nedeniyle toplum genelinde belirli açılardan dezavantajlı durumdaki bireylerle aynı düzlemde değerlendiriliyorlar.

Sonuç olarak, AKP'nin kadın ve içerisinde konumlandırıldığı aile anlayışı, sitedeki görsel unsurlar ve bunların içerikle buluşma şekli üzerinden ASBP'nin bünyesinde yansıtılıyor. Bu görsel unsurlar ve içeriğin düzenlenme şekli, tüm bunların yeniden üretilmesi ve muhafaza edilmesi yönünde birer stratejik araca dönüşüyor. Sonraki bölümde, AKP'nin kadın ve aileye dair benimsediği milliyetçi-muhafazakâr ideolojinin ASBP'nin söyleminde nasıl inşa edildiğini ve dolaşıma sokulduğunu inceleyeceğim. Bu söylem çözümlemesini, görsel/biçimsel unsurların öne çıkardığı temalarla doğrudan konuştuğunu düşündüğüm, Ramazanoğlu'nun "8 Mart Dünya Kadınlar Günü" mesajı üzerinden gerçekleştireceğim.

"8 Mart Dünya Kadınlar Günü" Mesajı: Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Sayın Bakanımız Dr. Sema Ramazanoğlu'nun 8 Mart Dünya Kadınlar Günü mesajı

Kadın hayattır, annedir, şefkattir, emektir, çalışan ve üretendir. Kadın aile ve toplumu, akli ve yüreğiyle geleceğe taşıyandır.

Toplumsal yaşamın her alanında kadını güçlü kılmak, kadınların tüm karar alma mekanizmalarına eşit katılımlarını sağlamak amacıyla politikalar ve stratejiler geliştirmek öncelikli hedefimizdir. Kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ancak ülkemizde eşitlik ve refah sağlanabilir. Aksi takdirde sağlıklı ve gelişmiş bir toplum oluşturma mümkün olmayacağı inancındayım.

Kadınlara eşit haklar ve fırsatlar vererek hayatlarını zorlaştıran her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak, sosyal, ekonomik, siyasal ve toplumsal alanda güçlenmeleri sağlamak ve kadına yönelik şiddeti önlemek en temel ilkelermizdir.

Bakanlık olarak şiddete karşı "sıfır tolerans" anlayışı içerisinde yürüttüğümüz tüm çalışmalarımıza bundan sonra da kararlılıkla devam edeceğiz. Bu anlayışla 2016-2019 yıllarını kapsayan "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı" tüm tarafların işbirliği ve koordinasyonunda hazırlanarak 2016 yılı içerisinde uygulanmaya başlanacaktır. Yapılan tüm çalışmalarda, geçmiş deneyimlerimizden faydalanarak geleceğe umutla bakıyoruz.

Toplumu güçlendirmenin temelinde kadınların güçlendirilmesi gerçeği ve zorunluluğu yatmaktadır. Bu itibarla, kadınların toplumsal konularına dayalı mevcut engellerin aşılması ve buna yönelik tüm önlemlerin alınması için çalışıyoruz.

Kadına yönelik çalışma alanlarında devletimiz başta olmak üzere; üniversite, sivil toplum, medya ve özel sektör gibi birçok kurumsal yapının bütüncül yaklaşımıyla uzun soluklu ve kararlı mücadelemizi sürdüreceğiz.

Kadın hayattır çünkü kadın annedir. Kadın koskoca bir dünyadır. Tüm kadınların 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyor, hayırlara vesile olmasını diliyorum.

ASPB'nin internet sitesinde Bakan Ramazanoğlu'nun 8 Mart 2016'da günün anlamına dönük olarak verdiği ve yukarıda alıntılıdığım mesaj metni²⁸ internet sitesine, "Sayın Bakanımız Dr. Sema Ramazanoğlu'nun 8 Mart Dünya Kadınlar Günü mesajı" başlığıyla girilmiş bulunuyor. Başlıkta dikkat çeken ilk nokta, Ramazanoğlu'nun adına doktor unvanıyla birlikte yer verilmiş olması. Aslında siteye dair değindiğim tüm görsellerde açıkça görülebildiği gibi Ramazanoğlu'nun adının geçtiği her an yer verilen doktor kimliği, okuyucuyu/ izleyiciyi Ramazanoğlu'nun sözlerine edilecek itibarın sağlanmasına ve onu bir 'bilirkişi', bir 'kanaat önderi' olarak görülebileceği yönünde düşünmeye teşvik ediyor. Burada 8 Mart'a dair yapılan bir açıklamada metnin en başından, Ramazanoğlu'nun kadın ve doktor kimliğiyle biz kadınlara seslendiğinin farkında olmaya çağırıyoruz.

Başlıkta dikkat çeken ikinci nokta, "8 Mart Dünya Kadınlar Günü" tanımlaması. 8 Mart'ın tarihine göz attığımızda, kökeninin New York'ta bir tekstil fabrikasında çalışan işçi kadınların mücadelesiyle başlayan bir mücadele sürecine dayandığını görüyoruz. 8 Mart 1857'de, eşit işe eşit ücret ve çalışma koşullarının insanca olmasına dair talepleriyle kadın işçilerin başlattıkları greve müdahale edilmesiyle iki yüze yakın kadın öl(dürül)üyor; on yıla yakın süren bu grevler sonucunda kadınlar taleplerini kabul ettirmeyi başarıyorlar. 1910'da Sosyalist Kadınlar Konferansında Clara Zetkin'in önerisiyle 8 Mart, New York'taki tekstil işçisi kadınların mücadelesinde ölen kadın işçilere adanarak Dünya Kadınlar Günü olarak kutlanmaya başlanıyor.²⁹ Uzun yıllar, 8 Mart'ın ortaya çıkış süreci ve kadınların mücadelesinin kapitalizmle ve onunla iç içe geçmiş patriyarkaya karşı verilmesi gerektiği fikri birleşerek, 8 Mart'ın Dünya Emekçi Kadınlar Günü olarak anılmasını beraberinde getiriyor. Bunun yanında, özellikle 80'lerle birlikte yükselen feminist hareketin, kadınların ezilmişliğinin sınıflardan bağımsız olarak ortaklaştığını ve kapitalizmin yıkılmasının kadınların kurtuluşu anlamına gelmediğini söyleyerek mücadelenin öznesi olarak tüm sınıflardan, farklı geçmiş ve deneyimlerden kadınları kılmaya çalıştığını görüyoruz. Her yıl 8 Mart'ta yükselen "dünya kadınlar günü mü, emekçi kadınlar günü mü?" tartışmalarının süregeldiği bu bağlam içerisinde Ramazanoğlu, "dünya kadınlar günü" tanımlamasına yaslanıyor. Mesaj metninin tamamında da "emek" kelimesini/vurgusunu sadece bir kez görüyoruz. Mesajın ilk cümlesinde kadını tanımlayan kelimelerden biri olarak seçilen "emek", kullanıldığı bağlam içerisinde kadının ev içi emeğine gönderme yapıyor görünüyor. Diğer yandan, metin boyunca kadının ev içinde görünmez olan emeği, hiçbir şekilde tartışma konusu edilmiyor; hatta ileride tartışacağım gibi, kadını salt aile içinde tanımlanmasıyla birlikte, ev içi emeğinin de sevgi bağına dayanan doğal görev ve sorumlulukları içerisinde tanımlandığı izlenimi veriyor.

Bu bağlamda sorulması gereken başat sorular, 8 Mart mesajının “hangi” kadınlara yönelik olduğu ve işaret edilen/hedeflenen ‘makbul’ kadınlığın, içerisinde neleri barındırdığı. Bu soruların cevabını, mesajın giriş cümlesinde almaya başlıyoruz: *“Kadın hayattır, annedir, şefkattir, emektir, çalışan ve üretendir. Kadın aile ve toplumu, akli ve yüreğiyle geleceğe taşıyandır.”* Sonrasında bu ifade, metnin son cümlesiyle birbirini tamamlıyor: *“Kadın hayattır çünkü kadın annedir. Kadın koskoca bir dünyadır.”* Bu cümleler, ileride değineceğim “sıfır tolerans” ifadesi dışında metin boyunca kalın yazı tipiyle yazılarak vurgulanmış tek kısımları oluşturuyor. Öncelikle içeriklerinden bağımsız olarak bu yazım stratejisine baktığımızda, cümlelerin kalın ve siyah formatta, koyu renkte yazılmış olması, okuyucunun/izleyicinin dikkatini direk kendi üzerinde toplanmasını sağlıyor; diğer yandan da metnin ana fikrini/özetini içerdiği izlenimi veriyor.

İçeriğe baktığımızda ise, kadını tanımlayan kelimelere rastlıyoruz. Mesajda buna yönelik seçilen ilk kelime olan “hayat”, kadının doğurganlığına atıfta bulunuyor. Zira onu takip eden “anne” kelimesi de bunu tamamlayarak hem can veren, hem de devamındaki tanımlamalarla can verdiği kişi için kadının/annenin emek veren ve üreten kişi olduğuna işaret ediyor. Diğer yandan bu doğurganlığın temelde “aile” ve “toplum”u “geleceğe taşımak” amacına hizmet ettiği varsayımı ikinci cümlede kulağımıza çalınıyor. Bu bağlamda dikkat çeken en önemli vurgulardan birinin kadının “şefkati” ve “yüreği” olduğunu düşünüyorum. Şefkat gibi kadına atfedilen duygular, kadının evle özdeşleştirilmesiyle iç içe ilerliyor; ev içinde verdiği her türlü emeğin sevgi bağlarına dayandırılmasını ve kadının “doğası gereği” bunları pratiğe döktüğü düşüncesini getiriyor. Mesaj metninde “yüreğin” yanında “akıl” vurgulanıyor olsa da, metnin geneli içinde kadın, doğurganlığı ve anne oluşunun tekrarlanıyor olmasının gösterdiği gibi duygularla ve doğayla özdeşleştiriliyor. Kadın aileyle ve duygularla özdeşleşirken, erkek tüm ‘rasyonelliğiyle’ toplumu ve kültürü yaratıyor. Bu bağlamda onlara atfedilen rollerle birlikte kadın/erkek ikiliğinin biyolojik özelliklere dayandırıldığı ve bu anlayışta üreme işlevinin etkili olduğunu görüyoruz. Diğer yandan, kadın/erkek ikiliği ve yukarıda değindiğim akıl/duygu, kültür/doğa gibi ikilikler, Val Plumwood’un (2004: 64) söylediği gibi “sadece yüzergezer fikir sistemleri değildir; tahakkümle ve birikimle yakından bağlantılı olup bunların en önemli kültürel ifadeleri ve gerekçeleridir”. Zihnin-akılın ve bedenin birbirinden ayrı düşünülmediği Kartezyen düşüncede temellenen “kültür/doğa, akıl/doğa, erkek/kadın, beden/zihin, efendi/köle” gibi ikilikler hiyerarşik bir şekilde birbirine bağlanarak birinin diğerine göre daha üstün kılınmasını gerektirir. Bu şekilde “ikicilikte daha değerli görülen taraf (erkek, insan) daha ‘düşük’ olan ikincilleştirilen tarafa yabancı bir halde ve daha farklı bir doğa ya da türe ait olarak kurgulanır ve her iki taraf da herhangi bir örtüşmeyi, akrabalığı ya da

sürekliği mümkün kılan özelliklerden yoksun addedilir” (Plumwood, 2004: 50). Bu ikilikler sonucunda kadın doğa ve bedenle, erkek akıl ve kültürle özdeşleştirilir. Bu durum kadının ikincilliğini doğallaştırırken, erkeğin tahakkümünü pekiştirir. Bakan Ramazanoğlu da yayınladığı mesajla bunu yapıyor; diğer yandan mesajın kadını konumlandığı yerin Ramazanoğlu’nun kendi düşüncesinden ibaret olmadığını, AKP’nin milliyetçi-muhafazakâr politikalarının bir parçası olduğunu tekrar hatırlatmak gerekiyor. Erdoğan’ın kadın ve erkeğin eşit olmasının fitrata ters olduğunu söylediği konuşması bunun güzel bir örneğini oluşturuyor: “Kadınların ihtiyacı olan şey nedir? Kadın kadına eşitlik doğru olandır. Erkek erkeğe eşitlik doğru olandır. [...] Kadın ile erkeği eşit konuma getiremezsiniz çünkü bu fitrata terstir [...] Bizim dinimiz kadına bir makam vermiş: Annelik makamı.”³⁰ Bu cümleler bize, kadın-erkek eşitliğinin peşine düşmenin bir kazanım getirmeyeceğini, çünkü bunun fitraten mümkün olmadığını gösterirken; aynı zamanda söze döküleni tartışmaya ve sorguya kapatan dini referanslara yaslanması bakımından eşitliği istemenin dini sorgulamaya açma anlamına geldiği izlemi veriyor.

Metne tekrar döndüğümüzde, kadına aile ve toplumu “geleceğe taşıma” misyonunun yüklenmesi, üzerinde durulması gereken bir diğer unsur olarak öne çıkıyor. “Geleceğe taşıma” misyonu, milliyetçi ideolojide temelleniyor ve “aile ve toplum”un ulus-devlet bağlamında düşünülmesi gerekiyor. ASPB’nin sitesinde girdiğimizde bizi karşılayan dalgalanan bayrağın ve yanındaki aile silüetinin de doğrudan işaret ettiği gibi, ulus-devletin gücünün ve devamlılığının sağlanmasının temeli ailede yatıyor. Çünkü milletlerin sınırlarının kurulmasında kültürel, yasal ve siyasi söylemlerin oluşturduğu biz/onlar gibi sınıflandırmaların nesiller boyu aktarılması gerekiyor ve aile, bu bilinçle donatılacak, ulusu geleceğe taşıyacak çocukların yetiştirildiği ve ulusal bilinç kazandıkları başat yeri oluşturuyor. Bu süreç, aynı zamanda kadın ve erkeğin bu yolda belirli roller üstlenmesini gerektiriyor. Erkekler için temel görev “ailesini geçindirebilen, iş sahibi baba” olmakken, kadınlar için “annelikten” geçiyor (Şerifsoy, 2013: 170). Bir anne ve eş olarak kadınların görevini, “milletin biyolojik yeniden üreticileri”, “ideolojik ve kültürel aktarımın sağlayıcıları” ve “topluluğun taşıyıcıları” (Yuval_ davis, 2010: 61) olmak oluşturuyor.³¹

Ulusun “aile” metaforuyla tanımlanması da bu bağlamda değinilmesi gerekeler arasında bulunuyor. Aile miti, vatandaşlık bağlarını kardeşlik bağları gibi örüyor ve vatandaşlığı sevgi bağlarına dönüştürüyor. “Aile” olmanın işaret ettiği ortak geçmiş/ortak gelecek tahayyülü, “topluluğun beraberliğinin devamı ve yeniden üretimi için gerekli olan ‘ulusal birlik’ ögesine meşruiyet zemini sağlıyor (Şerifsoy, 2013: 169). ASPB’nin tanıtım filminin³² sonunda karşılaştığımız “biz büyük bir

aileyiz” sloganı da benzer bir yaklaşımı içerisinde barındırıyor.

Vatandaşlığın sevgi bağlarına dayandırıldığı bu söylemsel çerçeve, sonuç olarak içerisinde barındırdığı hiyerarşinin ve iktidar ilişkilerinin üstünü örtüyor. “Kimsenin kaybolmasına izin vermeyiz” cümlesini biraz irdelleyince görebildiğimiz gibi, “kadınların ve erkeklerin ‘doğal’ rollerini oynadıkları, başında erkek bir reis bulunan bir aile”yi andıran bu ulus tahayyülü içinde kadın, milliyetçi söylemin nesnesi kınıyor (Nagel, 2013:84). Sonuç olarak ulusal birliğin sağlanmasında aileyi merkeze koymak kadınların bu şekilde salt aile içinde ve salt anne olarak kodlanmasını, kadına biyolojik bir obje olarak bakılmasını, nüfus politikalarıyla birleştiğinde de beden ve cinselliklerinin denetlenmesini beraberinde getiriyor.

Tam da bu noktada, sitedeki aile silüetine bakmak gerekiyor; çünkü bu aynı zamanda 8 Mart mesajında ima edilen ‘makbul’ kadınlığın içerisinde neleri barındırdığını da kısmen bize gösteriyor. Sitede sembolize edilen ailede anne, baba ve üç çocuk bulunuyor. Buradaki üç çocuk vurgusunun tesadüfi olmadığını, AKP’nin “üç çocuk” söyleminde kilitlendiğini söylemek gerekiyor. Yukarıda değindiğim gibi kürtaj tartışmalarıyla harmanlanan bu bakış, AKP’nin neoliberal, milliyetçi ve muhafazakâr siyaseti etrafında şekillenen kadınlık/aile söyleminin yansımaları taşıyor.

Mesaj metninin devamına dönüp baktığımızda, kadınlığa/aileye dair çizilen keskin sınırlar ve anlamsal çerçeveye, AKP’nin politikalarının neoliberalizmin “kadın dostu” (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014) imaj ve söylemleriyle birebir örtüştüğünü yansıtan ifadelerin eklenmiş olduğunu görüyoruz:

Toplumsal yaşamın her alanında kadını güçlü kılmak, kadınların tüm karar alma mekanizmalarına eşit katılımlarını sağlamak amacıyla politikalar ve stratejiler geliştirmek öncelikli hedefimizdir. Kadının insan

haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ancak ülkemizde eşitlik ve refah sağlanabilir. Aksi takdirde sağlıklı ve gelişmiş bir toplum oluşturmanın mümkün olamayacağı inancındayım.

“Kadın dostu” olduğu izlenimi veren *eşit katılım, eşitlik, refah, strateji* gibi kelimelerin, değindiğim izlekte kadını hem ev içinde, hem ücretli iş yaşamında ikincilleştirmenin üzerini örten söylemi ören parçalar olduğunu açıkça görebiliyoruz. Zira ASPB’nin kendisi bize AKP’nin “kadın” politikasında kadınlara hane dışında yer vermediğini gösteriyor. “*Kadını toplumsal alanda güçlü kılmak*”tan kastın da, kadınların düşük ücretler ve güvencesiz işlerle çevrelenmesi, yer yer piyasanın işleyişine katkı sunan birer “girişimcilere” dönüştürülmesi olduğu görülebilir. Mesajda yer alan “*Aksi takdirde sağlıklı ve gelişmiş bir toplum oluşturmanın mümkün olamayacağı inancındayım*” cümlesi ise, neoliberal ve muhafazakâr ideolojilerin gerektirdiği şekilde, kadınların birer birey ve yurttaş olarak görülmesinden ziyade, toplumu/ulusu oluşturan aileye can veren ve ucuz iş gücünün parçası birer objeye indirildiğini açıkça gösteriyor.

“*Kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ancak ülkemizde eşitlik ve refah sağlanabilir.*” cümlesine burada biraz daha yakından bakmakta fayda var. “Kadının insan hakları” ifadesini merkeze alalım. Evrensel olan temel hak ve özgürlüklere, doğuştan sahip olunur ve bunlar herhangi bir otoriteye karşı bireyleri korur. Bu hakların ihlal edilmesine karşı ya da ihlal edildiği durumlarda, devlet sorumluluk alarak harekete geçer, gerekli düzenlemelerle sürece müdahale eder. Türkiye’de de ASPB’nin ve aslında AKP’nin kadınların öncelikle “yaşam hakları”ndan başlayarak haklarının gözetilmesi için neler yaptıkları/ yapmadıkları üzerine tartışmak gerekmektedir. Bunun ayrıntılı incelemesi bu çalışmanın kapsamını aşıyor; fakat mesaj metninde yer verilen unsurlar üzerinden ilerleyebiliriz. Bu noktada öncelikle, “[b]akanlık olarak şiddete karşı **“sıfır tolerans”** anlayışı içerisinde yürüttüğümüz tüm çalışmalarımıza bundan sonra da kararlılıkla devam edeceğiz.” cümlesine bakmak gerekiyor. Mesaj metninde kalın formatta yazılan “sıfır tolerans” ifadesi, AKP’nin 2011 seçimlerinden sonra öne çıkardığı “Hedef 2023 siyasi vizyonu”nun *mottosu* olarak görülebilir. “Her türlü insan hakkı ihlaline karşı sıfır tolerans politikası izlemeye devam edeceğiz” şiarının yükseldiği siyasi vizyonda, her türlü ötekileştirme, insan hakkı ihlali ve dışlama uygulamalarının sona ermesi için çeşitli mekanizmaların oluşturulduğuna ve oluşturulacağına yer veriliyor.³³ Mesaj metninde bu mekanizmalardan/uygulamalardan biri olarak görülebilecek unsur olarak, “2016-2019 yıllarını kapsayan ‘Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı’ndan (UEP) bahsediliyor. İlki 2007-2010, ikincisi de 2012-

2015 yılları arasında sunulan eylem planlarının üçüncüsü olan 2016-2019'un,³⁴ mesaj metninde “*tüm tarafların işbirliği ve koordinasyonunda hazırlanarak 2016 yılı içerisinde uygulanmaya başlanacağı*” söyleniyor. Bu ifadelere baktığımızda, “sıfır tolerans”, “kararlılıkla devam etmek” gibi ifadeler, okuyucuya mesajı ileten kişiye güvenmeyi teşvik ediyor. Bahsedilen UEP'nin yer yer anlamayı zorlaştıran uzun ve teknik adının yanına Ramazanoğlu'nun bakan ve doktor olarak “bilirkişi” konumu eklenince, okuyucu ASPB'nin ve AKP'nin bu konuda gerekli önlemleri aldığı konusunda ikna olmaya çağırılıyor.

Diğer yandan, Ramazanoğlu'nun mesajını Türkiye'nin bugünkü gerçekliğine ve toplumsal bağlamına oturttuğunuzda, tablonun mesajda çizildiği kadar parlak olmadığı ortaya çıkıyor. Türkiye'de şiddetin farklı türlerine maruz kalan ve öldürülen kadınların sayısı her gün gittikçe artıyor. Kadın sığınma evlerinin adı, kadınların tüm hak ihlallerinin ve gördükleri şiddetin politikliğinin içi boşaltılarak, *konukevi* olarak değiştirilmiş bulunuyor. Karılarını/sevgililerini/kızlarını öldüren erkeklerin hapis cezalarına çeşitli gerekçelerle indirimler uygulanıyor; şiddet gördükleri kocalarını öldürmekten başka çare bırakılmayan kadınlarsa müebbet hapse mahkûm ediliyorlar.³⁵ Gittikçe uzayan bu listenin kabarıklığının nedenlerini sorgularken, değindiğim izlekte ASPB'nin kendisine bakmanın oldukça açıklayıcı olabileceğini düşünüyorum. Bakanlığın vizyonu da bize bu bağlamda önemli ipuçları veriyor: “Türkiye'nin 2023'e doğru tarihsel yürüyüşünde, mutlu birey ve güçlü ailelerden oluşan müreffeh bir toplum için, zamanın ruhunu yakalayan, değişimi yönetebilen ve buna yönelik dönüşümü gerçekleştiren, sosyal riskleri önleyici sosyal politikalar geliştiren ve uygulayan bir bakanlık olmak.” Ramazanoğlu'nun mesajında işaret ettiği aksine bakanlık, kadınlara yönelik hak ihlallerini ortadan kaldırma yönünde mücadele etmekten ziyade, “sıfır tolerans” vurgusunun da doğrudan gösterdiği gibi AKP'nin 2023'e dönük hedeflerinin temelini oluşturan aile kurumunu güçlendirmeye çabılıyor.

Bunun yansıması aynı zamanda, 2016-2019 UEP'nin “*tüm tarafların işbirliği ve koordinasyonunda hazırlanarak*” uygulamaya başlanacağı ifadesi irdelenince görülüyor. “Tüm taraflar” ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte, STK'lar ve kadın örgütlerini kapsıyor. Diğer yandan, bu çağrının muhataplarından biri olan Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı yaptığı açıklamada, kadına yönelik şiddetle mücadele alanında faaliyet gösteren, deneyimli pek çok kadın ve LGBTİ örgütünün eylem planı için görüşlerine başvurulmuş kurum ve örgütler arasında bulunmadığını ve farklı aşamalarda bu örgütlerin sürece dair bilgilendirilmediğini belirtiyor.³⁶ Benzer şekilde işleyen süreçlerden bir diğeri de, kadına yönelik şiddetle mücadele için hazırlanmış olan ve Türkiye'nin ilk imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi'ne dair karar alma süreçlerinden, 69 bağımsız kadın

ve LGBTİ örgütünü çatısı altında toplayan platformun çeşitli gerekçelerle uzak tutulmasında yaşanıyor.³⁷ Dolayısıyla, mesaj metninin sonlarına doğru yer alan, “[k]adına yönelik çalışma alanlarında devletimiz başta olmak üzere; üniversite, sivil toplum, medya ve özel sektör gibi birçok kurumsal yapının bütüncül yaklaşımıyla uzun soluklu ve kararlı mücadelemizi sürdüreceğiz.” cümlesinin akla getirdiği “[h]angi üniversite? Hangi sivil toplum örgütleri? Kimin medyası? Hangi şirketler?” sorularını sormak gerekiyor. Tam da bu noktada, neoliberal politikaların teşvik ettiği ve ASPB üzerinden görebildiğimiz şekilde, devletin kendi yapması gerektiği işlerin sorumluluğunu STK'lara havale etmeye başladığı gözlerden kaçmıyor. Katılımcılığın arttırılması ya da demokratikleşme söylemleriyle artan ‘projecilik’ anlayışı da, devletin/kapitalizmin kendisinin zarar verdiği yer ve kişilere katkı sunmak amacıyla, pek çok şirket ve kurumun büyük meblağlar aldığı kâr kaynağına dönüşebiliyor.

Ramazanoğlu'nun mesajının son paragrafı “kadın hayattır çünkü kadın annedir.” cümlesiyle açılıyor. Metin boyunca değindiğim gibi, bu ifade kadının yeri ve görevini sabitliyor. Kalın yazı tipiyle yazılmış olması, vurguyu arttırıyor; metne içeriğinden bağımsız olarak baktığımızda, bu formatta yazılan ve mesajı özetlediği izlenimi veren ilk ve son paragrafı okumanızın yeterli olacağını hissettiriyor. Mesaj, “tüm kadınların 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyor, hayırlara vesile olmasını diliyorum” cümlesiyle kapanıyor. Burada öncelikle dikkat çeken unsur, “tüm kadınların” ifadesi. Kendisi de bir kadın olan Ramazanoğlu, diğer kadınlarla ortaklaşan sorun ve deneyimlerini ‘biz kadınların’ gibi bir ifadeyle, ‘içeriden’ bir konumlanışla paylaşmıyor. Hatta metnin sezdirmediği mesafelenen ve dışarıdan bakış, yer yer metnin bir erkeğin elinden çıkmış olması ihtimalini bile düşündürüyor. Bu durum, metni ören yüklemelerin çekildiği kişi ve zamanlara baktığımızda da kendini hissettiriyor. İkinci paragrafın ve son paragrafın son cümleleri olmak üzere, tüm metinde sadece iki kez ben dili kullanıldığını görüyoruz. Kadınların “anne” oluşlarını sabit ve değişmez bir unsur/amaç olarak gösterdiği izlemi veren geniş zamanla yazılmış ilk ve son paragraftaki cümleler dışında, tüm metnin birinci çoğul şahıs, ‘biz’ üzerinden kurulduğunu görüyoruz. Peki, bu “biz”, hangi “Biz”e işaret ediyor? Analiz boyunca değindiğim izleği gözden geçirdiğimizde, Ramazanoğlu'nun 8 Mart mesajı, kendi bireysel fikirlerini ve bakanlığını yaptığı ASPB'nin duruşunu yansıtmaktan daha çok, bakanlığın vizyonunda da dediği gibi AKP'nin 2023 hedeflerine zemin oluşturacak söylemleri yeniden üretmek dolaşıma soktuğu izlenimi veriyor. Dolayısıyla, mesaj metninin, Ramazanoğlu ve ASPB üzerinden AKP'nin propagandasının yapıldığı bir araca dönüştüğünü söylemenin abartılı olmayacağını düşünüyorum. “Sıfır tolerans” ifadesi, bu anlamda önemli bir stratejik seçim olarak beliriyor. Benzer şekilde, söylemi üreten unsurlardan olan fiillere baktığımızda da bunun

ipuçlarını görüyoruz. *Strateji geliştirmek, hedeflemek, geleceğe umutla bakmak, kararlılıkla devam etmek, mücadeleyi sürdürmek* gibi ifadeler, AKP'nin 2023 hedefine yönelik dolaşıma soktuğu söylemleriyle örtüşür nitelikte bulunuyor.

Sonuç olarak “Biz”, metin boyunca anlattığım kendi “makbul kadın”ını söylemsel olarak inşa ederken; aynı zamanda da onun dışında kalan “Onlar”ı da işaretliyor. Metinde söylenenler kadar söylenmeyenlerin de önem teşkil ettiği düşüncesinden hareketle (van Dijk, 2010), evli ve anne olan/olma planları yapanlar dışında kalan, metinde hiçbir şekilde bahsedilmeyen, herhangi bir ilişkiyi, partneri olup evliliği veya evli olup anneliği reddeden ya da boşanmış kadınlar “Biz”in dışında konumlanıyor ve “Onlar”ı oluşturuyor. Dolayısıyla bu süreç, aynı zamanda “makbul aile”yi beraberinde inşa ediyor. Metin boyunca değindiğim gibi milliyetçi referanslarla Türk aile geleneği kutsallaştırılırken, etnisite açısından alternatif aile tanımları göz ardı ediliyor. Aynı şey farklı cinsel kimlikler için de geçerli. Makbul olan heteronormatif aile olarak kodlandığı için, “Onlar”ın içine sıkıştırılan farklı cinsel kimliklerden-yönelimlerden kadınlar ve yaşamları tartışma dışına itiliyor.³⁸

Değindiğim bağlamda kadınların nasıl ve ne zaman evlenip boşanacaklarından, kaç çocuk doğuracaklarına ve bu doğumu nasıl gerçekleştireceklerine varan tartışma ve uygulamalarla, kadınların bedenleri ve cinselliklerinden başlayarak denetime tabi tutulduklarını ve salt “anne” olarak kodlanarak ev içine sıkıştırıldıklarını görüyoruz. Dolayısıyla, AKP'nin çeşitli düzenlemeler ve çağrılar üzerinden dolaşıma soktuğu söylem, kadınların kamusal alanın dışında, büyük çoğunlukla erkeğe bağımlı olarak ev içinde kalmalarına dönük bir pazarlık niteliğinde. Bu yolda AKP'nin yaslandığı dinin, hem kurulan söylemsel çerçeveyi, hem de kadınların hak ihlallerini meşrulaştırmaya dönük kullandığı güçlü bir manipülasyon aracı haline geldiğini söylemek gerekiyor. Mesaj metnini kapatan “*hayırlara vesile olmasını diliyorum*” ifadesi de bunun başka bir yansıması. Fitrat söyleminin benzerini oluşturan bu tevekkülcü anlayış biz kadınlara, bakanlığın/ AKP'nin bizim için aldığı “önlemlere” rağmen şiddete/ayrımcılığa uğramamız durumunda, bunlardan bakanlığın/ AKP'nin sorumlu olmayacağını açıkça ortaya koyuyor. Bu çerçevede düşünüldüğünde, Ramazanoğlu'nun verdiği “*geleceğe umutla bakıyoruz*” mesajının, ne kadar gerçeği yansıttığını tekrar düşünmek gerekiyor.

Sonuç

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ve bakanlıktan yola çıkarak AKP'nin neoliberal-muhafazakâr ideolojik temelde farklı mecralarda ve farklı araçlarla kadına/aileye dair dolaşıma soktuğu söylemleri merkeze aldığım bu çalışma,

AKP'nin iktidarda bulunduğu yıllar içerisinde ortaya koyduğu “kadın dostu” imajının sorgulanması gerektiğini ortaya koyuyor. Bunun başat örneğini bakanlığın kendisi oluşturuyor. Bakanlık kadının adını aile içerisine sıkıştırırken, kadınlara dair konuları da sosyal yardım içerisine yediriyor. Kadının engelliler, gaziler, çocuklar gibi çeşitli yapısal koşullar nedeniyle farklı konularda dezavantajlı durumdaki bireylerle aynı çatı altında konumlandırılması, kadınlarda ‘fitraten’ bulunan bir ‘eksikliğe’ vurgu yapıyor görünüyor. Böylelikle, Ramazanoğlu'nun metninde de açıkça gördüğümüz gibi, “kadın hakları yalnızca, AKP'nin tahayyülündeki aile yapısına uyum sağladığı ölçüde partinin gündeminde yer bulabiliyor” (Yeğenoğlu ve Coşar, 2014: 176). Bunun yanında yukarıda çeşitli alıntılarla gösterdiğim gibi çocuk yapmak, eş seçmek gibi aslında mahrem görülebilecek konulara dair devlet erkânı sürekli yorum yapıyor ve telkinlerde bulunuyor. Son yıllarda deneyimlediğimiz içki yasağı gibi uygulamalarla birlikte düşünüldüğünde tüm bunlar aslında devletin kendi ideolojisine uygun yaşam tarzını özel alana müdahalelerle kabul ettirme çabasının bir yansıması olarak okunabiliyor.

Bu bağlamda ev ve iş yaşamına dair pek çok seçenek sunuyormuş gibi görünse de, devletin aslında kendi koşullarını ve tercihlerini kadınlara dayattığı görülüyor. Kadına ve aileye dönük siyasetine baktığımızda, nüfus politikalarının ve bununla birlikte işleyen ahlaki kontrollerin, milletin yeniden üretimine ve çoğalmaya dönük uygulamalara işaret ettiğini görmek zor değil. Wodak'ın *kurucu* stratejiler olarak anlattığı gibi, kadınlık kavramının içi temelde sadece doğurganlığa atıfta bulunularak, aile kavramının içi de ulus-devletle bütünleştirilerek doldurulmaya çalışılıyor. Bu kurulmaya çalışılan anlamlar da şefkat, annelik, hayat gibi kavramlar etrafında ve/ya sitedeki aile silüetinde olduğu gibi çeşitli imgelerle *meşrulaştırıcı* ve *muhafaza edici* stratejilerle sabitlenmeye çalışılıyor. Bu aşamada, Wodak'ın işaret ettiği gibi ‘makbul’ olanın (*positive self*) karşısında, ‘öteki’ (*negative other*) yaratılıyor ve arasındaki çatışma gittikçe derinleş(tiril)iyor. Sonuç olarak, farklı yaşlardan, etnisitelerden, ilişki durumlarından, cinsel kimliklerden ve sınıflardan kadınları selamladığı izlenimi veren “Dünya kadınlar günü” adlandırması, sadece “Biz”in “makbul” kadınlarını içermiş oluyor. Burada çalışmanın çıkış noktası olan devlet söylemi ifadesine tekrar dönmekte fayda var. Zira kadınların evle özdeşleştirilmesinin ve farklı bağlamlarda ikincilleştirilmesinin sadece AKP'ye özgü olmadığını, Türkiye tarihinde bunun yansımalarının farklı tarihsel bağlamlarda görüldüğünü de akılda tutmak gerekiyor. AKP'nin özelliği bunu neoliberal-muhafazakâr politikalarla harmanlayarak, bir yandan kadınların yaşamlarını iyice iyileştirir görünürken, kadının bedenini ve cinselliğini farklı alanlarda denetleme çabasında düğümliyor.

Sonuç olarak Louis de Bonald'ın, “devleti halkın elinden uzak tutmak için, aileyi

kadınların ve çocukların ellerinden uzak tutmak gereklidir” (Aktaran Scott, 2007: 48) dediği gibi, iyi yönetilen bir ailenin, iyi yönetilen bir devletin temeli olduğu düşüncesiyle kadınların yaşamları her fırsatta sıkıştırılmaya devam edecek. Fakat biliyoruz ki söylem, anlamı farklı noktalarda sabitlemeye dönük bir mücadele alanı ve Wodak’tan çıkarım yapabileceğimiz gibi *dönüştürücü* ve *yıkıcı* söylemler de bu mücadelenin bir parçası. Dolayısıyla, kurulmaya çalışılan aile ve içerisine hapsedilen kadınlık anlatısı da, türlü mücadelelerle her daim aşındırılmaya ve dönüştürülmeye açık.

Sonnotlar

¹ Bkz. “bianet Şiddet, Taciz, Tecavüz Çetelesi Tutuyor. <http://bianet.org/bianet/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor>. Son erişim tarihi, 12/12/2016.

² 24 Kasım 2015 – 24 Mayıs 2016 tarihleri arasında görevde olan Sema Ramazanoğlu’nun açıklamalarını merkeze aldığım bu çalışma, 65. Hükümetle birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı olan Fatma Betül Sayan Kaya’nın göreve gelmesinden kısa bir süre önce tamamlanmıştı. Diğer yandan, çalışmada sıklıkla vurguladığım gibi, burada ele aldıklarım, bakanın kişisel düşüncelerinden öte AKP’nin parti politikalarının parçası olduğu için, bakanın değişmiş olmasının burada aileye ve kadına dair çizilen çerçevede söylemsel bir kırılma yaratmayacağını düşünüyorum.

³ Bu süreç ve düzenlemelere dair daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yeğenoğlu ve Coşar (2014).

⁴ Erdoğan: Üç çocuk doğurun. (7 Mart 2008). <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-en-az-uc-cocuk-dogurun-8401981>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

⁵ Erdoğan: 1-2-3-4 Çocuk, Gerisi Allah Kerim. (22 Aralık 2014). <http://bianet.org/bianet/siyaset/160991-erdogan-1-2-3-4-cocuk-gerisi-allah-kerim>. Son erişim tarihi, 16.05.2016. Erdoğan: İş işten geçmeden en az üç çocuk. (10 Ekim 2009). <http://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-is-isten-gecmeden-en-az-3-cocuk,ZEQhCeWHVks06IEDhd72Ng>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

⁶ Başbakan Erdoğan. Her Kürtaj Bir Uludere’dir. (29 Mayıs 2012). <https://www.youtube.com/watch?v=DVhDzRM4cXc>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

⁷ Normal doğum yoktur, doğumun kendisi normaldir. (19 Şubat 2016). <http://www.aile.gov.tr/haberler/normal-dogum-yoktur-dogumun-kendisi-normaldir>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

⁸ “Doğum Kontrolü Oyununu Artık Bozuyoruz.” (18 Haziran 2013). <http://www.trthaber.com/haber/gundem/dogum-kontrolu-oyununu-artik-bozuyoruz-89956.html>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

⁹ “Mutluluğa ve Geleceğe İlk İmza” Çeyiz Hesabı Tanıtım Toplantısı. (19 Nisan 2016). <http://www.aile.gov.tr/haberler/mutluluga-ve-gelecege-ilk-i-CC%87mza-ceyiz-hesabi-tanitim-toplantisi>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

¹⁰ Başbakan’dan genç kızlara tavsiye. (18 Temmuz 2014). <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/basbakandan-genc-kizlara-tavsiye>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

¹¹ Bu rapor, mecliste kurulan “Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması Ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu” tarafından hazırlandı.

¹² Erdoğan: 1-2-3-4 Çocuk, Gerisi Allah Kerim. (22 Aralık 2014). <http://bianet.org/bianet/siyaset/160991-erdogan-1-2-3-4-cocuk-gerisi-allah-kerim>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

¹³ Bunlara dair devlet erkânının farklı kademelerinden pek çok örnek verilebilir; fakat burada birkaç örnekle yetineceğim. Recep Tayyip Erdoğan, 24 Kasım 2014’te Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın düzenlediği “1. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi”nde yaptığı konuşmasında, “Bizim dinimiz kadına bir makam vermiş, annelik makamı. [...] Cenneti ayakları altına sermiş. Annenin ayağının altı öpülür. [...] Bunu feministlere anlatamazsın mesela, onlar anneliği kabul etmiyor.” demişti (<http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=18034>. Son erişim tarihi, 11/04/2016). Diyanet İşleri Başkanlığı, internet sitesinde “kadın hakları” içerikli bir yazıda şunlara yer vermişti: “Feminizm, ahlaki ve sosyal bakımdan çok olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bir kere, feminizm hareketine kapılan kadın, genel olarak kayıtsız şartsız özgürlük düşüncesiyle aile için vazgeçilmez olan birçok kural ve değerleri hiçe saymakta; esasen sosyal hayatın hiçbir alanında hiçbir insan için geçerli olmayan “Kendi hayatımı canımın istediği şekilde yaşamak hakkımdır!” şeklindeki anlayışı, bütün değerlerin üstünde bir değer ve kanun kabul etmektedir” (<http://www.hurriyet.com.tr/diyanet-feministleri-kizdirdi-8434696>. Son erişim tarihi, 11/04/2016). Erdoğan, 17 Şubat 2015 tarihinde muhtarlarla yaptığı bir toplantıda, “Ben kalkıyorum, ‘Kadının, Allah’ın erkeklere bir emaneti’ olduğunu söylüyorum, bu feministler filan var ya, bunlar da çıkıyor ‘Ne demek kadın emanetmiş. Bu bir hakarettir’ diyor. [...] Ya senin bizim medeniyetimizle, bizim inancımızla, bizim dinimizle ilgin yok ki. Biz sevgililer sevgilisinin o Veda Hutbesi’ndeki hitabına bakıyoruz. ‘Allah’ın bir emanetidir’ diyor, ‘O emanete saygı duyun, sahip çıkın’ diyor” demişti (http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/02/150217_erdogan_feministler. Son erişim tarihi, 13/04/2016).

¹⁴ Eski Devlet Bakanı Mehmet Şimşek, işsizlik oranındaki artışın temel nedenini kadınların iş araması/çalışması olarak anlatmış ve bir konuşmasında şöyle demişti: “İşsizlik oranı niye artıyor biliyor musunuz? Çünkü kriz dönemlerinde daha çok iş aranıyor. Özellikle kadınlar arasında kriz döneminde işgücüne katılım oranı daha artıyor.” (<http://www.hurriyet.com.tr/simsek-e-bakilirsa-issizlik-kadinlar-yuzunden-artiyor-11240874>. Son erişim tarihi, 13/04/2016)

¹⁵ Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu, 2015'te yılın ilk bebeğini ziyarete gittiğinde, “Anneler dünyada, bir başkasının sahip olamayacağı annelik kariyerine sahip oluyorlar. Annelerin, annelik kariyerinin dışında bir başka kariyeri merkeze almamaları gerekir. Merkeze iyi nesiller yetiştirmeye almalılar” demişti. (<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/161231-saglik-bakani-ndan-kadina-kariyer-plani>. Son erişim tarihi, 17/04/2016.)

¹⁶ TKDF de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Karşı. (2011). <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/130170-tkdf-de-aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi-na-karsi>. Son erişim tarihi, 08/04/2016.

¹⁷ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (2004). <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5251.html>. Son erişim tarihi, 05/04/2016.

¹⁸ KSGM'nin ve Kadının Statüsü Danışma Kurulu'nun görevlerine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Madde 3 ve Madde 16. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5251.html>. Son erişim tarihi, 05/04/2016.

¹⁹ 2011 genel seçimlerinden sonra kurulan 61. hükümetle birlikte 8 devlet bakanlığı kaldırılarak yerlerine 11 yeni bakanlık kuruldu. (11 yeni bakanlık kuruluyor, 8 devlet bakanlığı kapatılıyor! <http://www.haberaktuel.com/11-yeni-bakanlik-kuruluyor,-8-devlet-bakanligi-kapatiliyor-haberi-423188.html>. Son erişim tarihi, 02/04/2016.)

²⁰ Misyonumuz. <http://www.aile.gov.tr/hakkimizda/misyonumuz>. Son erişim tarihi, 02/04/2016.

²¹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname. (2011). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf>. Son erişim tarihi, 02/04/2016.

²² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı – Birimler. <http://www.aile.gov.tr/birimler>. Son erişim tarihi, 02/04/2016.

²³ Kadın Örgütlerinden Başbakana Açık Mektup. (2011). <http://bianet.org/biamag/siyaset/129949-kadin-orgutlerinden-basbakana-acik-mektup>. Son erişim tarihi, 07/04/2016.

²⁴ Örnekler için bkz. Kadınlar “Aile ve Sosyal Politika” değil, “Eşitlik Bakanlığı” istiyor. (2011). <http://bianet.org/biamag/kadin/130027-kadinlar-aile-ve-sosyal-politika-degil-esitlik-bakanligi-istiyor>. Son erişim tarihi, 06/04/2016. TKDF de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Karşı. (2011). <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/130170-tkdf-de-aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi-na-karsi>. Son erişim tarihi, 06/04/2016. Moroğlu: Aile ve Sosyal Politikalar Değil Kadın Bakanlığı İstiyoruz. (2011). <http://bianet.org/biamag/kadin/130042-moroglu-aile-ve-sosyal-politikalar-degil-kadin-bakanligi-istiyoruz>. Son erişim tarihi, 06/04/2016. Kadınlar Eşitlik Mekanizmaları için Mücadelede Kararlı. (2011). <http://bianet.org/bianet/kadin/130644-kadinlar-esitlik-mekanizmalari>

icin-mucadelede-kararli. Son erişim tarihi, 06/04/2016.

²⁵ Bakanlığın internet sitesine dair bu bölümde yer verdiğim görseller siteden 18 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.

²⁶ Bu durum, Türkiye’de siyasetin büyük çoğunlukla kişiler ve kişisel unsurlar üzerinden yürümesinin bir yansıması olarak okunabilir. ASBP’nin Facebook sayfasında (<https://www.facebook.com/AileBakanligi>) izleyici/okuyucu yorumlarına baktığımızda, ağırlıklı olarak karşılaştığımız şikâyetlerin ve taleplerin iletildiği mesajlarda, doğrudan Ramazanoğlu’nun kendisine seslenildiğini ve yer yer birebir görüşmelerin ayarlanmaya çalışıldığını görüyoruz: “Sayın Bakanım, Engelsiz yaşam Merkezinde Bakım personeli olarak görev yapmaktayım sizden Kadro bekliyoruz.” mesajında yansıma bulunduğu gibi.

²⁷ <http://alo183.aile.gov.tr/alo-183>. Son erişim tarihi, 18/05/2015.

²⁸ Sayın Bakanımız Dr. Sema Ramazanoğlu’nun 8 Mart Dünya Kadınlar Günü mesajı. (8 Mart 2016). <http://www.aile.gov.tr/haberler/sayin-bakanimiz-dr-sema-ramazanoglundun-8-mart-dunya-kadinlar-gunu-mesaji>. Son erişim tarihi: 17/05/2016.

²⁹ Kadınlar “8 Mart Resmi Tatil Olsun” İstiyor. (11 Şubat 2010). <https://bianet.org/kadin/kadin/119983-kadinlar-8-mart-resmi-tatil-olsun-istiyor>. Son erişim tarihi, 15/05/2016.

³⁰ Erdoğan: Kadınla Erkeği Eşit Konuma Getirmek Fıtrata Terstir. (24 Kasım 2014). <http://bianet.org/bianet/kadin/160184-erdogan-kadinla-erkegi-esit-konuma-getirmek-fitrata-terstir>. Son erişim tarihi, 18/05/2016.

³¹ AKP’nin bu bakışı sahiplendiğine dair güzel örneklerden birini eski Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun “doğum yapan kadın vatani görevini yapıyor” sözleri oluşturuyor. (Davutoğlu’ndan ‘doğum’a yeni boyut: vatani görev. (3 Şubat 2016). <http://www.diken.com.tr/davutoglundan-doguma-yeni-boyut-dogum-yapan-kadin-vatani-gorev-yapiyor/>. Son erişim tarihi, 15/05/2016.)

³² <http://webtv.aile.gov.tr/video/aile-ve-sosyal-politikala-bakanligi-tanitim-filmi>. Son erişim Tarihi, 15/05/2016.

³³ 2023 Siyasi Vizyon. (29 Eylül 2012). <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon>. Son erişim tarihi, 17/05/2016.

³⁴ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı. (29 Eylül 2014). <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı>. Son erişim tarihi, 16/05/2016.

³⁵ Bkz. Bahadır (2014).

³⁶ <https://www.morcati.org.tr/tr/349-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2019-na-iliskin-kadin-siginaklari-ve-danisma-dayanisma-merkezleri>

kurultayi-nin-gorus-ve-degerlendirmeleri. Son erişim tarihi, 17/05/2016.

³⁷ Kadın Örgütleri İstanbul Sözleşmesi Sürecinden Dışlanıyor. (22 Aralık 2014). <http://bianet.org/bianet/kadin/161002-kadin-orgutleri-istanbul-sozlesmesi-surecinden-dislaniyor>. Son erişim tarihi, 17/05/2016.

³⁸ Bakanlığın geçmişine baktığımızda bunun doğrudan dillendirildiğini de görüyoruz. Sema Ramazanoğlu'nun kardeşi, Eski Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf, bakanlık yaptığı dönemde bir röportajında eşcinselliğin hastalık olduğunu ve tedavi edilmesi gerektiğini söylemişti. Bkz. Eşcinsellik hastalık, tedavi edilmeli. (7 Mart 2010). <http://www.hurriyet.com.tr/escinsellik-hastalik-tedavi-edilmeli-14031207>. Son erişim tarihi, 17/05/2016.

Kaynakça

Aytaç A M (2007). *Ailenin Serencamı – Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşması*. Ankara: Dipnot.

Bahadır B (2014). *Ölü Kadınlar Memleketi*. Ankara: Ayizi Kitap.

Bora A (2012). Aile: En Güçlü İşsizlik Sigortası. İçinde: T Bora, A Bora, N Erdoğan ve İ Üstün (der), *“Boşuna mı okuduk?” Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 181-201.

Coşar S (2014). AKP’nin İktidarla Dansı: Neoliberalizm ve Türk-İslam Sentezi. İçinde: S Coşar ve G Yücesan-Özdemir (haz), *İktidarın Şiddeti: AKP’li Yıllar. Neoliberalizm ve İslamcı Politikalar*, İstanbul: Metis Yayınları, 72-90.

Dardot P ve Laval C (2012). *Dünyanın Yeni Aklı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. Çev. I Ergüden, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Delphy C (2012). Baş Düşman. İçinde: G Savran ve N. Demiryontan (haz), Çev. Ş Ozansü, *Kadının Görünmeyen Emeği*, İstanbul: Yordam Kitap, 89-114.

Donovan J (2013). *Feminist Teori*. Çev. A Bora, M Gevrek, F Sayılan, İstanbul: İletişim Yayınları.

Eagleton T (1996). *İdeoloji*. Çev.M Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Engels F (2010). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Çev. K. Somer, İstanbul: Sol Yayınları.

Firestone S (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. Çev. Y Salman, İstanbul: Payel Yayınevi.

Foucault M (1992). *Hapishanenin Dağışu*. Çev. M A Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.

Foucault M (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. Çev. Ş Aktaş, İstanbul: Yapı Kredi

Şenel B (2017). “Biz Büyük Bir Aileyiz”: Türkiye’de Devlet Söyleminde Makbul Kadınlık ve Aile. *Mülkiye Dergisi*, 41(2), 31-69.

Yayınları.

Foucault M (2012a). *İktidarın Gözü*. Çev. I Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M (2012b). *Cinselliğin Tarihi*. Çev. H U Tanrıöver, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus – College de France Dersleri 1977-1978*. Çev. F Taylan, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İnal M A (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.

Kandiyoti D (2011). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. Çev. A Bora, F Sayılan, Ş Tekeli, H Tapınc ve F Özbay, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Koğacıoğlu D (2008). Gelenek Söylemleri ve İktidarın Doğallaşması: Namus Cinayetleri Örneği. *Cogito* 58, 350-384.

Nagel J (2013). Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik. İçinde: , A G Altınay (der), *Vatan Millet Kadınlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 65-102.

Özbay F (2014). Demografik Dönüşüm Sürecinde İktidar, Kadın ve Aile. İçinde: N Boztekin (ed), *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?*, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 106-111.

Özbay F (2015). *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbudun S (2016). *Kadınlar - İslam, AKP ve Ötesi*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Plumwood V (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. Çev. B Ertür, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Purvis T ve Hunt A (1993). Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji... Çev. S Coşar, *MomentDergi*, 1(1), 9-36.

Sancar S (2014). *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Yayınları.

Sennett R (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. S Durak ve A Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Scott J W (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. Çev. A T Kılıç, İstanbul: Agora Kitaplığı.

Şerifsoy S (2013). Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928-1950. İçinde: A G Altınay (ed), *Vatan Millet Kadınlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 167-200.

Tahaoglu Ç (2016). Boşanma Komisyonu Raporunda Neler Var? *Bianet*, 17 Mayıs. <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/174880-bosanma-komisyonu-raporunda-neler->

var. Son erişim tarihi, 18.05.2016.

Ulusoy D (2014). Kadınların Ücretli-Ücretsiz Emek Kısılacı: AKP'nin Aile Politikaları ve Yeni Muhafazakârlık. İçinde: N Boztekin (ed), *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?*, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 112-120.

van Dijk T (2010). Söylem ve İktidar. İçinde, Hrant Dink Vakfı Yayınları, *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Ankara: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 9-41.

Voloşinov V N (2001). *Marksizm ve Dil Felsefesi*. Çev. M Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Wodak R (1997). Introduction: Some Important Issues in the Research of Gender and Discourse. İçinde: R Wodak (ed), *Gender and Discourse*, London: Sage, 1-21.

Wodak R (2001a). What CDA is about - a Summary of Its History, Important Concepts and Its Developments. İçinde: R Wodak ve M Meyer (ed), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde, Great Britain: Sage, 1-13.

Wodak R (2001b). The Discourse-Historical Approach, *Methods of Critical Discourse Analysis*. İçinde: R Wodak ve M Meyer (ed), *Methods of Critical Discourse Analysis* içinde, Great Britain: Sage, 63-94.

Wolf S (2012). *Cinsellik ve Sosyalizm LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi*. Çev. K Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Yeğenoğlu M ve Coşar S (2014). AKP ve Toplumsal Cinsiyet Meselesi: Neoliberalizm ve Patriyarka Arasında Mekik Dokumak. İçinde: S Coşar ve G Yücesan-Özdemir (haz), *İktidarın Şiddeti: AKP'li Yıllar, Neoliberalizm ve İslamcı Politikalar*, İstanbul: Metis Yayınları, 158-181.

Yuval-Davis N (2010). *Cinsiyet ve Millet*. Çev. A Bektaş. İstanbul: İletişim Yayınları.

